

41e jaargang nr. 1 - Lente 2020

van **Zoys**  
tot **Soest**



1980

**HVS**

Historische Vereniging  
Soest/Soesterberg



Tijdschrift van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg

## Inhoudsopgave

	pag
• Voorwoord van de redactie	3
• Berichten van het bestuur	6
• Oorlogsdagboek van tante Martha 1944-1945, deel 2	12
• 75 jaar bevrijding, de Tweede Wereldoorlog in 100 foto's	20
• Aviateurs op Soesterberg die faalden	22
• Zomaar wat herinneringen aan de oorlog van Hans de Beer	34
• Generaal H.G. Winkelman (1876-1952)	37
• Expositie 'Meesterwerk'	52

## Historische Vereniging Soest/Soesterberg

### Contactgegevens:

Steenhoffstraat 46  
3764 BM Soest  
info@hvsoest.nl  
www.hvsoest.nl

### Secretariaat:

Voorzitter: Martijn da Costa  
Vice voorzitter: Paul Verhoeven  
Secretaris: Johan van 't Klooster  
Penningmeester: Patrick Kuijpers  
Overige leden: Hanneke Roskam  
Rob van Es

### Omslagfoto

De foto is genomen nabij de overgang bij Station Soestdijk. Kort na het verschijnen van de eerste geallieerde voertuigen kwam een andere verkenningsgroep van zogenaamde brenguncarriers door Soest zoals deze op maandag 7 mei 1945. Er komt steeds meer publiek langs de wegen. De man op de voorgrond, met de armen in de lucht, is de heer Bijleveld, ambtenaar ten Raadhuize.

# Voorwoord van de redactie

Voor u ligt het eerste nummer van de Van Zoys tot Soest in het jubileumjaar 2020. De Historische Vereniging viert dit jaar het 40-jarig bestaan. De eerste activiteiten daarvan heeft u vast al meegekregen. De lezing over het vervoer van personen in Soest door het aloude en bekende busbedrijf W.C. Tensen door René van Hal. En voor maart staat het historisch café in het teken van de Soester horeca: Peter Beijer gaat u meenemen naar de dagen van uw jonge jaren. Zonder twijfel zullen de Heksenketel en Queensclub de revue passeren. Of café De Kluis met z'n bijzondere clientèle.

Het programma tot de zomer kunt u terugvinden in de berichten van het bestuur. Een tip van de redactie: reserveer tijdig een plekje want de belangstelling is groot en de capaciteit niet oneindig.

Uiteraard willen wij als redactie niet achterblijven bij de festiviteiten. Dit jaar mag u een speciale jubileumuitgave verwachten, waarin wij teruggaan naar de beginjaren van de HVS. Enkele oud-voorzitters hebben hun ervaringen al op papier staan. Wij willen de jubileumuitgave in mei laten verschijnen; dat is ook de maand waarin de HVS in 1980 werd opgericht.

Nog meer activiteiten met de Van Zoys tot Soest: ook dit jaar een special over woonbuurten in Soest. Voor een deel betaald vanuit de clubactie van de Rabobank. Daarnaast als noviteit ook het opnemen van advertenties. We gaan commercieel worden, althans die poging willen we wagen.

Tot slot zijn twee vaste schrijvers bezig met de wetenswaardigheden over de vakantiehuisen in Soest en Soesterberg. Ook daarvan zal een speciale uitgave gemaakt worden. Kortom, een druk jaar.

Deze uitgave is gewijd een 75 jaar vrijheid. Als je er stil bij staat een geweldige periode waarin veel Nederlanders grote vrijheid

en democratie hebben gekend. Tijdens een demonstratie tegen kernwapens stond op een van de spandoeken een tekst die me steeds is bijgebleven: Ik ben van na de oorlog en dat wil ik graag zo houden! Een slogan die me uit het hart is gegrepen. Zeker na lezing van het tweede deel van het dagboek van tante Martha. De levendige beschrijving van haar belevenissen is een aanrader en tevens een warm pleidooi om de vrede te bewaren.

Verder komt u korte stukjes tegen, zoals de belevenissen van Henk de Beer in de oorlog, een artikel over een fototentoonstelling in Utrecht, waarbij ook een foto uit Soest is opgenomen. Verder leest u over Generaal Winkelman, de opperbevelhebber tijdens de meidagen in 1940. Tijdens de Algemene ledenvergadering in 2019 hield Erik Stekelenburg een interessante lezing over deze Soesterbergse generaal. Voor de leden die de lezing hebben gemist, heeft hij een fraai artikel geschreven.

Namens de redactie wens ik u veel leesplezier. Als u zelf informatie heeft over de historie van Soest en dat met ons wil delen, heel graag. Uw tekst kunt u opsturen naar *redactie@hvsoest.nl*

Namens de redactie,  
Paul Verhoeven

# Berichten van het bestuur

## **De klitsavond van 7 januari 2020**

Onze nieuwjaarsreceptie of klitsavond was weer als vanouds goed bezocht. Na een toast op het nieuwe jaar met de inmiddels traditionele boerenjongens en -meisjes, presenteerde Joop Piekema een wel heel pittige quiz. De aanwezigen moesten foto's van recente bouwplaatsen zien thuis te brengen. Zoals al aangegeven was dat bepaald geen gemakkelijke opgave. Voor het gehele overzicht van de foto's van nieuwbouwprojecten waarover de vragen gingen, verwijzen wij naar de website van HVS.

We kijken terug op een gezellige bijeenkomst en dus een goede start van het nieuwe jaar. Met Cees Vos (coördinator Museum Soest) is afgesproken om in 2021 een gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst te organiseren.

## **E-mailadres**

Op dit moment hebben we 222 e-mailadressen van onze leden. Aan de leden die hun mailadres nog niet hebben doorgegeven, vragen wij dat alsnog te doen. U kunt het melden aan ons secretariaat: [info@hvsoest.nl](mailto:info@hvsoest.nl). U ontvangt dan ook de aankondigingen van activiteiten en de lezingen die door HVS worden aangeboden.

## **Ledenbestand**

Voor zover bij ons bekend, zijn in de afgelopen periode overleden mevrouw B. Krijger, de heer T. Bikker en de heer H. Koenders. Wij wensen de nabestaanden de kracht toe om het verlies te dragen. Als nieuw lid hebben zich in de afgelopen periode aangemeld mevrouw A. Benzenberg-van der Valk, mevrouw A. van Neerbos, de heren P. Nekkers, J de Rie, W. Becker, W. Jak en H. Zeijpveld alsmede de families A.F.P Kok, A. Verhoeks en J. Huisman.

## **Contributie**

Denkt u aan de betaling van uw contributie van 2020? Degenen die

hun contributie van 2019 nu nog niet betaald hebben, zullen ons blad niet meer in de bus krijgen. Helaas moeten we de leden met een langdurige betalingsachterstand uit het bestand schrappen. Het administreren van de achterstanden en de consequenties daarvan voor het ledenbestand bijhouden, kosten veel tijd en dat zouden we veel liever aan andere zaken besteden.

### **Kwartaalbijeenkomsten**

De laatste kwartaalbijeenkomst van vorig jaar op 10 december over de firma Ben Becker Transport was wederom een groot succes. Helaas konden we niet alle belangstellenden toelaten vanwege veiligheidsvoorschriften. Dit is opgelost door op 28 januari een tweede bijeenkomst te houden waar we weer 34 belangstellenden mochten verwelkomen. Vanwege ons 40-jarig jubileum zullen we dit jaar in de plaats van de kwartaalbijeenkomsten, maandelijks een 'Historisch café' organiseren.

### **Overleggen**

Er is een bestuurlijk overleg gepland met het Groot Gaesbeker Gilde. Het gesprek met mevrouw Kundic zal binnenkort plaats vinden. Bij het schrijven van het bestuursbericht was er nog geen definitieve datum bekend.

### **De algemene leden vergadering op 31 maart 2020**

De ALV zal plaatsvinden in de Gildezaal op 31 maart 2020 en start om 20.00 uur. De agenda, notulen en het jaarverslag zijn bijgevoegd. Na het officiële gedeelte wordt het programma van de verschillende activiteiten van het jubileum jaar door René van Hal en Martijn da Costa gepresenteerd. Daarna is er tijd voor een informeel samenzijn met een hapje en drankje.

In verband met de catering wordt u verzocht zich vooraf aan te melden.

### **Onze vernieuwde website**

De website is vernieuwd qua lay-out met meer aandacht voor de

agenda en het nieuws. Tevens zijn er zijn twee nieuwe pagina's aan de website toegevoegd, namelijk de bidprentjes en 'Van Zoys tot Soest'. Inmiddels worden van diverse kanten bidprentjes aangeboden om op de site te zetten. Stef de Kruijf is actief met het scannen en plaatsen van de bidprentjes.

Op de pagina 'Van Zoys tot Soest' zijn nu de oude verenigingsbladen terug te vinden, eerst digitaal, maar daarna ook per artikel opgenomen. Daardoor wordt het zoeken naar informatie steeds eenvoudiger en wordt ons verenigingsblad voor iedereen ontsloten. De laatste 5 jaren worden nog niet opgenomen vanwege de exclusiviteit die de leden mogen hebben van het bestuur. Raadpleeg ook regelmatig onze website en Facebook. Aan degenen waar wij een e-mailadres van hebben sturen wij regelmatig een herinnering of een aankondiging van een activiteit. Ook in de Soester Courant zullen de bijeenkomsten aangekondigd worden.

### **Monumenten**

De HVS is betrokken bij de organisatie van de jaarlijkse Open Monumenten Dagen. In 2019 was het thema "Plekken van plezier". Met dans, zang van koren, orgelmuziek in de Oude Kerk, maar ook rondleidingen in de Kerkebuurt door Hans Kruiswijk, openstelling van de oude Zuivelfabriek en de Witte Boerderij op de Eng, alsmede het kunnen beklimmen van de toren van de Oude Kerk gaven deze dagen een hoog belevenissenkarakter.

Ook in 2020 zal het comité Open Monumentendagen Soest-Soesterberg weer een aansprekend programma presenteren. Overigens zijn we daarbij ook op zoek naar mogelijkheden om monumenten te bezoeken. Als u tips heeft, dan horen we dat graag. U kunt uw bijdrage kwijt op [info@hvsoest.nl](mailto:info@hvsoest.nl)

### **Vrijwilligers gevraagd**

Voor verschillende werkzaamheden vraagt het bestuur mensen die voor HVS werkzaamheden kunnen verrichten. Dat loopt uiteen van het een keer per kwartaal bezorgen van de Van Zoys tot Soest, tot het

schrijven van artikelen voor het blad. Daarnaast zijn er altijd klussen in de bieb, het archief, bemensen van stands zoals op de oude ambachtenmarkt, meedenken bij de organisatie van excursies zoals de fietstocht en de jaarlijkse bustocht.

Het bestuur doet een dringend beroep op u om vrijwilliger te worden. Het is een vereniging van en voor leden. U ziet dat het aantal activiteiten en de belangstelling voor de HVS toeneemt. Daar kunnen we allemaal trots op zijn, maar het mag niet zo zijn dat dit alleen gebeurt door het bestuur. Kom op en zet uw schouders onder de HVS!

We hebben niet alleen vrijwilligers nodig, maar ook bestuursleden (die dit uiteraard ook als vrijwilliger doen!).

Als u belangstelling heeft om u in te zetten als vrijwilliger of als bestuurslid, dan kunt u dat melden bij het secretariaat;  
*info@hvsoest.nl*

#### **40-jarig jubileum van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg - Van de jubileumcommissie:**

Op 8 mei 2020 bestaat de Historische Vereniging Soest/Soesterberg 40 jaar. Het bestuur van de HVS heeft al vorig jaar besloten dat dit lustrum uitgebreid gevierd moet worden en daarmee een mooi moment is om de vereniging eens goed op de kaart te zetten. Speciaal daarvoor is een jubileumcommissie ingesteld. Deze commissie bestaat uit Peter Beijer, René van Hal, Wim de Kam, Bert Krijger, Jan de Mos en Cecile Oranje. Nadat de eerste maanden Wim de Kam voorzitter was, heeft hij wegens andere drukke werkzaamheden zijn rol moeten overdragen aan René van Hal.

Tijdens de komende Algemene Ledenvergadering van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg zal bij dit jubileum op een feestelijke maar wel informele wijze worden stil gestaan in het gedeelte na de pauze. Dan zal ook het programma worden toegelicht.

#### **Historisch Café**

Een activiteit waarmee we in februari al zijn gestart is het



Historisch Café. Op de eerste dinsdag van de maand zullen verschillende interessante onderwerpen worden gepresenteerd. Het eerste Historisch Café over de historie van het Openbaar Vervoer en 50 jaar Tensen was een overweldigend succes. Meer dan 100 belangstellenden, een volle zaal en vele teleurgestelde belangstellenden die een nieuwe kans krijgen op dinsdagavond 19 mei a.s. vanaf 20.00 uur in het Gildehuis.

Het programma voor de komende maanden ziet er als volgt uit:

Datum	Dinsdag 3 maart
Onderwerp	Horeca in Soest
Inleider/Spreker	Peter Beijer/Lex Bergers

Datum	Dinsdag 7 april
Onderwerp	“Oude” bedrijven die zijn verdwenen en gebleven
Inleider/Spreker	Wim de Kam

Datum	Dinsdag 12 mei
Onderwerp	Soest 1940-1945
Inleider/Spreker	Cecile Oranje

Datum	Dinsdag 19 mei
Onderwerp	Historie Openbaar Vervoer in Soest en 50 jaar Tensen (extra avond)
Inleider/Spreker	René van Hal

Datum	Dinsdag 2 juni
Onderwerp	Boerenleven in Soest
Inleider/Spreker	Hans Kruiswijk

Voor elke presentaties geldt dat u vanaf 20.00 uur van harte welkom bent in het Gildehuis.

**Let op: bij alle lezingen is aanmelding vooraf noodzakelijk!**

### **Fotowedstrijd: Breng Soest in Beeld**

Onder de noemer “Wij houden van Soest/Soesterberg” zal een fotowedstrijd worden georganiseerd, waarbij aan de inwoners van de gemeente wordt gevraagd foto’s rondom vier thema’s te maken en deze bij de HVS in te leveren. Een deskundige jury zal de inzendingen beoordelen en komen tot het bepalen van prijswinnaars.

De vier thema’s die worden onderscheiden zijn:

1. Gebouwen (woonhuizen, instellingen, bedrijven e.a.)
2. Portretten van markante Soesters
3. Natuur (zowel flora als fauna)
4. Kunst en Cultuur

Tijdens de ALV zal deze wedstrijd worden afgetrapt. Meer informatie later op onze website en in de plaatselijke- en sociale media.

*Natuurlijk worden veel meer activiteiten georganiseerd. Tijdens de ALV en in de komende nummers van Van Zoys tot Soest meer informatie. Het wordt een zeer divers programma waarmee we geschiedenis zullen maken als vereniging.*

Namens het bestuur,  
Martijn da Costa, voorzitter

# Oorlogsdagboek van tante Martha 1944-1945

Door Hans van Hees

## DEEL 2

Vervolg op het artikel uit de Van Zoys tot Soest december 2019 over de beleving van de laatste oorlogsmaanden en de bevrijding door een jonge Soester vrouw. Het dagboek is bewerkt door Hans van Hees. Om de stijl en inhoud zoveel mogelijk te bewaren, hebben wij de tekst grotendeels in de originele stijl van het dagboek gelaten.

Hier en daar spreekt de emotie van de schrijfster. Bijvoorbeeld bij de bevrijding werden “foute” Nederlanders opgepakt en belaagd. De redactie is zich er van bewust dat de beleving daarvan als schokkend kan worden ervaren. Wij menen echter dat de intrinsieke beleving van de bevrijding voldoende waarde heeft, om de tekst authentiek te laten.

### Maandag 4 september 1944

*Ik zit hier te schrijven temidden van 't gewoel en geklets en de praatjes van de mensen. Er wordt beweerd dat ze vanmorgen in Maastricht waren. Volgens oom Theus had ie van de Rijkstelefoondienst gehoord, officieel dat ze in Tilburg zaten enz. enz. Als je de geruchten allemaal geloofde werd je gek, stapel stapelgek. Over de grote straat zijn allemaal troepen gekomen uit Frankrijk allemaal aan 't terugtrekken. Vanmorgen was 't eerst al een jubelstemming toen om kwart over 12 doorkwam dat ze in Brussel zaten, toen om 1 uur weer 't bericht van Maastricht. 't Was een reuze opgewekte stemming maar nu is 't een soort opgewonden paniek Tante Riek vertelde dat ze op de Beetzlaan mannen aan 't ophalen waren. Nu waren alle mannen weer 't Veen ingegaan, zei ze. Ze loopt te trillen op haar benen. Vader beweert dat de oorlog practisch al afgelopen is. Nou ik ben zo'n rare maar vóór ik 't zie geloof ik nog niks.*

*Ben, Wil en Lies moesten voor het eerst weer naar school. Nu hebben ze alweer vakantie. De Moffen hebben de school weer ingenomen. De meeste NSB-ers en Rijksduitsers zijn 'm gesmeerd naar Duitsland.*

*Gisteren hebben we een moorddadige aanval op Soesterberg gehad. Jenny en Annie Couwenberg en ik waren naar de zeilwedstrijd op de Eem geweest (bij de grote melm over laten zetten, wandelen tot de Badinrichting en toen weer over laten zetten). De Ruig won. We liepen terug door 't Baarnse bos toen er een luchtalarm was. Schieten jongens. Geen gebrek. Opeens zeg ik, jongens dat zijn bommen, eerst geloofden ze 't niet. Annie was zo bang en Jopie Lamers kneep hem ook. We wandelden verder. Bij Waal stond de blokploeg van de L.B.D.<sup>1</sup> o.a. Jaap Batenburg, Waal en Goossens. Er vielen heel wat bommetjes en er waren veel vliegtuigen. Toen 't nog niet veilig was, ben ik naar huis gegaan. Daar was tante Riek weer zo bang geweest, ze had plat op de grond gelegen enz.*

*Nadat 't weer veilig was zijn we naar Den Dolder gegaan. Vlak bij het lijntje Baarn-Utrecht lagen drie bomgaten. Toen we weer opstapten vond ik 't binnenwerk van een bom. 'n Mooie gedachtenis. De moffen zaten rustig te praten op 't gecamoufleerde afweergeschut. Op de terugweg over de Nieuweweg zagen we veel kapotte ruiten. Er bleken + 15 bommen gevallen te zijn in 't Veen achter Herwaarden. Nou 't zag er mooi uit. Gaten van wel 5 meter diep. Op 't huisje van Hilhorst zat geen pan meer, ruiten kapot, vloeren en zolder en raamkozijnen kapot. Bah, je moet 't maar treffen.*

*Gisteren hadden we er geen notie van dat 't zo snel zou gaan. Vader was juist banden aan 't maken met oranje erop, voor gekke Hein, die is gewoon gek voor de ondergrondse beweging. Bello loopt nog maar meeste stoomtreinen zijn uitgevallen. Kom, ik ga naar bed, 'k ben blij dat ik geen last van zenuwen heb, ik heb rustig pakjes zitten maken. Wat zal de dag van morgen brengen? Nu voel je pas wat 't is altijd onder druk te moeten leven. Ik zal niet weten hoe hoog ik moet springen als het*

<sup>1</sup> Luchtbeschermingsdienst

*afgelopen is. Ik ben niet zo optimistisch. Het zal mij meevallen als we er zonder kleerscheuren afkomen.*

*Dinsdag 12 september 1944*

*Wat is er in dat weekje veel gebeurd. Eerstens is er van de hoop dat de Engelsen al in Nederland waren niet veel uitgekomen. Dinsdag\* hoorde je van allerlei geruchten: de krijgsgevangenen in Vught waren vrij. Ze hadden Den Bosch bereikt. Rotterdam was in handen van de Engelsen en nu rukten ze op naar Den Haag. Wij verwachtten ze 's avonds al bij ons maar er kwam niets. Op een nacht trokken er weer veel troepen door Soest heen. Die zijn toch aan 't roven gegaan. Ergerlijk gewoon. Ze traptten deuren in om fietsen weg te halen. Bij van Hees konden ze er niet in maar bij buurman Wansing een handkar en een fiets, bij Anselm (?), bij vd Bremer, in één woord langs de gehele grote straat. De mensen konden hun eigendommen, o.a. fietsen, handkarren, kinderwagens en dergelijke ergens in Hoevelaken, Harderwijk en sommige in Apeldoorn terug gaan halen. Een mooie toestand. Het geeft wel blijk van de wanorde waarin de legers zijn teruggetrokken. Verder is 't de hele week rustig geweest.*

*Gisterenavond, ik was aan 't zakjes plakken voor ome Theus, kwamen er opeens een stuk of twaalf vliegtuigen over. Een paar Tommies\*\* kwamen in duikvlucht naar beneden en trokken zich boven ons op. Van zo dichtbij hadden we ze nog nooit gezien. Ze hebben de trein Baarn-Amersfoort beschoten. Gelukkig weinig of geen slachtoffers. Er wordt beweerd dat er gisteren 54 treinaanvallen zijn geweest. Ik zou voor geen goud op de wereld met de trein willen reizen. Je kunt 't beste thuis blijven. V/d Broek moest zijn bakfiets in Apeldoorn gaan terugzoeken en volgens hem lag de weg van Hoevelaken naar Apeldoorn bezaaid met uitgebrande auto's, allemaal in brand geschoten.*

*Vader is met meneer den Outer op de tandem naar oom Evert in Vught\*\*\*. Men zegt hij zal er niet komen vanwege de gevechtsszone maar hij is om 4.30 weggegaan en om half één was hij nog niet terug.*

*Ik weet niet of ik de komende twee maanden bij de baas blijf. Als je altijd maar niets te doen hebt is 't ook niets. Ik heb toch nog een loopvlak op*

mijn fiets laten leggen. 't Kostte eventjes 15 gulden maar ik zal 't met zakjes plakken\*\*\*\* zien terug te verdienen. Want dat is ook oorlogswinst want f0,05 voor 'n zakje. Hij verkoopt ze weer voor f4,50. Morgen is Vader jarig maar we weten niet wat we hem moeten geven. Er is niets te krijgen. We zouden een asbakje nemen f5,90 voor een marmeren prul.

\* Dinsdag 5 september: "Dolle dinsdag"

\*\* De benaming Tommies stamt uit WO1 en staat voor Engelse soldaten.

\*\*\* Oom Evert (de kapper) zat in Vught sinds 13 januari 1944 gevangen; hij was door de Duitsers opgepakt als gijzelaar.

\*\*\*\* Waarschijnlijk zakjes om tabak in te doen; Vader verbouwde tabak, die werd gedroogd op de oven van oom Piet, in de schuur van oom Evert werd 't met de fietssnijmachine gesneden en daarna in zakjes gedaan en verkocht.

#### Zondag 17 september 1944

Eigenlijk niks geen zin om te schrijven maar het is wel belangrijk. Er is door de Amerikaanse zender om 4.45 uur omgeroepen dat er een grote luchtmacht met parachutisten is gedaald ten zuiden van de Rijn en Lek\*. Dat is weer een nieuw hoofdstuk en waarschijnlijk het laatste in deze nare oorlogstijd. Zou ik nog in dit boek kunnen schrijven dat het vrede is of zou het dan al vol zijn? Vanmorgen ben ik nog bij Dien Beuken geweest in Berg en Bosch. Onder het bezoek kwamen er al veel Tommies over. Daarna weer luchtalarm en hevig mitrilleren. Toen alles weer rustig was (behalve Cor en de anderen, die hadden nog steeds pijn in hun buik) onder 't luchtalarm kwam Wim (van Hees). Hij had geholpen bij Marree op de Molenstraat. Daar was een bom ingeslagen en was de keuken en bijkeuken uitgebrand. Ze hebben gauw het hele huis leeggehaald. Ik ben daarna over de Zwarte weg\*\* naar Amersfoort gegaan. In het barakkenkamp waren 2 barakken verbrand. In de Dollardstraat waren ook huizen getroffen. Toen, opeens stond een mof voor ons. Hij was zenuwachtig op een damesfiets, bezweet met smerige zwarte vegen op zijn gezicht en grote holle ogen. Wij weg. Hij achter een paar mannen aan met geladen pistool. "Stehen bleiben". Toen moesten ze mee "arbeiten, munition verladen". In hun zondagse pak hoor, er hielp

niets aan. Ik zat wel even in mijn rikketik, ik was bang voor mijn fiets en voor die Mof. Ik ben zenuwachtig de BW-laan afgefietst maar iedere keer als ik 'n Mof zag ging er weer een weesgegroetje naar de hemel.

Iedereen haalt hout, zelfs op kinderwagens laden ze het. Onze handkar is steeds in actie. 't Is een zielig gezicht al die vrouwen met hout te zien sjouwen maar soms is er maar 10 minuten gas in plaats van 2 uur. 't Is toch hopeloos. Met electriciteit moeten we ook gaan bekrimpen. De Moffen bij Tensen en naast Laseur en 't gesticht smeerden hem allemaal. Ze durven dat niet meer overdag te doen want dan worden ze gemित्रailleerd. Vader zegt dat er doorgekomen is dat het spoorwegpersoneel moet staken en onderduiken. Jongens, jongens waar moet dat naartoe? Naar de vrede? Er zal in ieder geval nog een harde noot gekraakt moeten worden en in 't Land van Maas en Waal gaan er weer heel wat naar de hemel, vandaag.

\* De slag bij Arnhem

\*\* Peter van den Breemerweg

#### Dinsdag 19 september 1944

Oom Evert thuis. We kunnen het niet geloven. 'n Drom volk dat er stond ter verwelkoming. 't Leek Prins Bernhard wel. En juichen en handen geven. 't Was hartroerend. Een paar Moffen hadden staan kijken, de tranen waren over hun wangen gestroomd. De hele familie is er naar toe gegaan. Van alles kreeg ie, kaas, wijn, vlees, jenever, biefstuk en wel 45 bloemstukken. Vader kwam thuis met het bericht dat de Tommies al in Woudenberg zaten. De Moffen gaven zich zomaar over. 'k Hoop het maar geloven doe ik het nog niet. De radio is tevoorschijn gekomen. Nu zal 't zo lang niet meer duren.

#### Dinsdag 26 september 1944

Bij Arnhem moest 't na een harde strijd overgegeven worden. Wat een terugslag. Bah. Alles werd ineens somberder ingezien. Oom Evert wil zijn (kappers-)zaak gesloten houden tot na de oorlog. Dat is zo ver niet meer, denken we.

#### Maandag 2 oktober 1944

Er zullen 3000 vluchtelingen komen uit Arnhem en omstreken. Er is een comité gevormd, o.a. Rasch en Nijhuis enz. De jongens van de verkennerij zijn ingeschakeld als ordonnans. 't Parochiehuis is hulppost 1. Eemland hulppost 2.

#### Donderdag 5 oktober 1944

Vanmiddag zijn we geschrokken. Een Duitse auto stopt op de hoek. Kriel zit erin, Gerard de Beer, die van Reehorst. Pikken een man mee die met Arie Stalenhoef staat te praten (uit A'dam) en ook Kees Blankenstein komt eraan fietsen, moet zo zijn fiets afgeven aan zijn vader en moet mee. Allemaal werken aan de spoorlijn bij Soestduinen om die vrij te maken. 't Is toch treurig. De mannen durven de straat niet meer op.

#### Vrijdag 6 oktober 1944

De jongensordonnansen zijn afgeschaft. Nu kwam Frits vragen of ik 't wou doen. Toen ben ik 't geworden. Vandaag zijn er weer mannen opgepikt.

#### Zaterdag 7 oktober 1944

Ik zou bij van Hees Cor's fiets gaan halen maar bij de Oude kerk stond de landwacht te vorderen. Ik m'n fiets maar weggebracht. De evacuées vertellen griezelige verhalen over bombardementen enz. Amersfoort is gesloten. Ze halen er de mannen weg om in de IJssellinie te gaan werken. 5800 man moeten ze er weggehaald hebben. Schoten de Tommies maar n's wat op. 't Wordt nu drukkend. Vooral eten. We hebben nog maar weinig aardappelen. 't Is echt een zenuwtoestand.

#### Vrijdag 13 oktober 1944

Reuze veel evacuées zijn er aangekomen. Er moest een schilderspatroon gezin met 7 kinderen ondergebracht worden. Wij kregen er drie, tante Riek (en oom Theus) drie en tante Cor (en oom Piet) twee. We hadden niet beter kunnen treffen. Gezellige joviale lui. Je kon merken dat ze 't sjiek gewend waren. Enfin, ik heb ze niet zo gesproken, het was te druk. We rekenden op ongeveer 50 evacuées en er kwamen er ongeveer 300. Allemaal in de Openbare school, op stro. Eng gewoon.



Alles door elkaar en muf ruiken. Je schoot vol als je al die ellende zag. En ze hadden allemaal zo'n honger. En wij konden ze maar 1 sneetje geven. Soep op, koffie op. Hopeloos gewoon. Tot half tien zijn we bezig geweest, zo druk dat we van het bombardement op Amersfoort niets gemerkt hebben. Toen ik buiten kwam, zag ik de rode gloed. De evacuées waren onder de granaten doorgereden. Er was een munitietrein geraakt. Ik was doodop, allemaal trouwens, maar ik kon niet in slaap komen.

#### Zaterdag 14 oktober 1944

Om 7 uur waren we al weer aan het werk. Ik waste de kinderen. Ontzettend veel hadden zweertjes. Allemaal door vervuiling. Ook veel onrein op 't hoofd. Ze hadden zich in lang niet kunnen wassen.

Jan de Beer was jarig. We hebben hem een boek gegeven en bloemen en hem gehuldigd. 's Middags kregen we wijn. 't Was gezellig druk. Tot kwart voor 8 in de Openbare school geweest.

#### Zondag 15 oktober 1944

Meisjes ordonnansen afgeschafte. Jongen voor gekomen. Anny Nijhuis was jarig en Jan de Beer had pannenkoeken gebakken. 't Viel zo reuze in de smaak. Ik ben met Bets nog even wezen fietsen naar Soestduinen, Openluchttheater, de Eng. We hebben mooie herfstbladeren gezocht. 100 Jongens zijn vanochtend in Amersfoort gaan werken. Vrijwillig anders werd de burgemeester gepakt. Ze zijn teruggekomen om 5 uur en morgen gaan ze niet meer. Dus we verwachten razzia's. Ze moesten de spoorlijn vrijmaken.

#### Maandag 16 oktober 1944

's Morgens naar kantoor, 's middags naar Evacuatie-Bureau. Daar was het nogal druk omdat de jongens er niet op uit dorsten. Er was wel niets aan de hand maar je weet het niet. Op straat zag ik allemaal briefjes tegen de boom geplakt. De Ortskommandant maakte bekend dat alle mannelijke inwoners van 17-45 jaar (uitgezonderd die van Soesterberg) zich heden vrijwillig moesten melden voor werkzaamheden op 't station Amersfoort op de navolgende plaatsen: Soestdijk: Braamhage Soest: Trein 8.28 Gereedschap: spa of schop meebrengen.

*'t Was een drukte in Soest. Iedereen wilde het dorp uit maar 't was afgezet. Veel mannen gingen 't Veen in of de duinen. Toch zijn er ook een hoop gegaan wat niet hoefde als je het een beetje kwiek aanlegde. Ton en Geer Beuken werden onderweg opgepikt. Die moesten mee. 's Avonds werd Geer losgelaten op zijn brandweerbewijs. Ton moest mee maar is van de wagen gesprongen en heeft de verdere nacht in Birkhoven doorgebracht. Tussen al die Moffen in 't bos!*

#### Dinsdag 17 oktober

*Op het evacuatie Bureau was 't rustig. Geen evacuées. Maar ("x") op het Nieuwerhoekplein had zijn evacuées niet goed behandeld en is er toen uitgezet. De knokploeg moest 'm dat leveren. Die mensen krijgen nu het huis en hij de winkel en schuur. Ze hadden een kwartier bedenktijd.*

#### Woensdag 18 oktober 1944

*Onze evacuées zijn vandaag vertrokken met een vrachtwagen naar Sloterdijk. Twee lui van 't Rode Kruis zijn 'm wezen halen.*

#### Donderdag 19 oktober

*Naar Amersfoort en Hilversum geweest. Ik had mijn ordonnans-band om. In Hilversum ging 't gerucht van fietsen vorderen. Maar daarvan heb ik niets gemerkt. Ze sleepten munitie uit 't bos bij de Lage Vuursche naar Hilversum. In Amersfoort zijn veel huizen beschadigd. 't Had er erg gespoekt, vooral met het aanmelden. 500 soldaten liepen over de straat*

*en 5 man doorzochten de huizen. Er waren veel mannen zich gaan melden. Men spreekt over 5000. De aardappelrooiers op het kamp zijn weer gepikt. In 't Veen zijn Vliegende Hollanders gevonden: uitgegooid door de Royal Air Force.*



*Het blad dat door geallieerde vliegtuigen werd afgeworpen in de oorlog.*

Vrijdag 20 oktober 1944

Vandaag de Grüne Polizei op bezoek gehad. Ze kwamen om auto's. Enfin, ze hebben de wagen gauw ontdekt. Toen benzine. Dat was er niet. Daarna gingen ze naar boven. Daar vonden ze twee motoren. Ze foeterden even. 't Was ontdekt! Ook vorderden ze de banden. Vader zei dat ie maar één paar had. Dat moest hij erom doen en de volgende morgen zouden ze ze komen halen. Vader was juist bezig om die accu in orde te maken voor licht. Ze namen 'm meteen mee.

Zaterdag 21 oktober 1944

Ze zijn ze komen halen. Ook die motor zonder banden. Als ie er 1 hand naar had uitgestoken zouden ze de keet en 't huis afbranden. Maar 't was in orde. De burgemeester is weg. Van Goor Oosterlingh is geïnstalleerd om 4 uur.

Zondag 22 oktober 1944

Vandaag moesten zich 1000 mannen melden. Vanaf 2 uur. Om kwart voor 3 was er één, om kwart voor 4, drie en om 6 uur 58. Veel mannen zijn 'm gesmeerd. Oom Evert naar Hoogland en Oom Anton de Rond naar Laren. De baas blijft in de fabriek.

Maandag 23 oktober 1944

't Is zo rustig. Weinig mannen maar nog geen razzia's. Ik ben zondag vergeten te schrijven dat er 's nachts een bom bij Cornax (boekhandel aan de Koninginnelaan) is gevallen. We schrokken ons dood. Toen naderhand hoorden we roepen: Hulp, hulp. Angstig, niet te vertellen. Weer later EHBO dokter, EHBO dokter. Griezellig gewoon. Toen luchtalarm. Vader heeft helpen graven. 't Meisje van Cornax en het kleintje van Middelman waren dood en 's morgens is mevr. Cornax gestorven. 't Is vreselijk, zo 't er uit ziet.

Vandaag kwamen er 800 mannen langs. Uit Hilversum. Zelig. Er schijnen er ongeveer 4.500 doorgekomen te zijn.

In de volgende editie van Van Zoys tot Soest het derde en laatste deel uit het dagboek van tante Martha.

# 75 Jaar Bevrijding

## De Tweede Wereldoorlog in 100 foto's

Door René van Hal

De Tweede Wereldoorlog in 100 foto's is een landelijk project in het teken van 75 jaar vrijheid. De zoektocht naar de beste beelden startte afgelopen november. Elke provincie ging op zoek naar haar 50 meest aansprekende WO2 foto's. Op woensdag 15 januari jl. werd in de Geertekerk in Utrecht tijdens een speciale en vooral indrukwekkende avond de 50 in de Provincie Utrecht geselecteerde foto's gepresenteerd. Dit gebeurde nadat vanuit verschillende invalshoeken een beeld werd gegeven van hetgeen de jury voorgelegd had gekregen. Er was namelijk een uitnodiging verstuurd om historische beelden in te leveren. Ook vanuit Soest zijn er verschillende foto's voor dit project geselecteerd. Uiteindelijk bleek één van deze foto's tot de selecte groep van 50 Utrechtse foto's te zijn geselecteerd. Dat bleek toen de aanwezigen allemaal werden uitgenodigd om een rondgang te maken langs de 50 geselecteerde foto's met het verzoek ook aan te geven welke van deze foto's een plek zouden moeten krijgen in het landelijke project. Wanneer je de oorlog niet zelf hebt meegemaakt zorgen de foto's waar je langs moet dat je er stil van wordt en nog dagenlang die indruk mee je mee draagt.

Tussen oktober 1942 en september 1943 werden in veel Nederlandse gemeenten kerkklokken in beslag genomen door de bezetters. De klokken, vaak gemaakt van brons, werden omgesmolten om te worden ingezet in de Duitse oorlogsindustrie. Dit natuurlijk tot grote woede van de kerkgenootschappen.

Ook in de gemeente Soest werden kerkklokken gevorderd. De geselecteerde foto is genomen op 8 maart 1943. Dit is de dag waarop de kerkklokken in Soest werden meegenomen.



Ook van andere kerken en gebouwen in Soest (zoals HH Petrus en Pauluskerk, Oude Kerk, gemeentehuis) zijn kerkklokken/ luidklokken/ belklokken gevorderd op 8 en 9 maart 1943. Bijzonder is dat

van de Mariakerk de kleine klok uiteindelijk niet door de Duitsers is meegenomen omdat enkele parochianen deze tijdens spertijd hebben weggenomen en hebben laten zinken in de nabijgelegen vijver. Na de oorlog is deze opgevist maar was zo aangetast dat deze niet meer als kerkklok meer kon worden gebruikt.

Van de plaatselijke H. Familiekerk zijn de kerkklokken niet gevorderd omdat deze niet geregistreerd waren vanwege het feit dat deze pas in 1939 in de kerk vlak voor de ingebruikname van deze kerk werden geplaatst.

Wat betreft de Mariakerk zijn op 31 augustus 1948 (een Nationale Feestdag bij de verjaardag van Koningin Wilhelmina en haar troonoverdracht aan haar dochter Prinses Juliana) de nieuw aangeschafte klokken in gebruik genomen. De nieuwe namen van de klokken werden Maria, Wilhelmina en Juliana. Met de afbraak van de Mariakerk zijn deze klokken trouwens verkocht aan een andere parochie.

De foto geeft dus een beeld van wat in veel Nederlandse plaatsen is gebeurd. De foto is uiteindelijk niet geselecteerd voor het landelijke project. De Utrechtse selectie zal in de komende maanden op verschillende plaatsen in de provincie worden tentoongesteld. We hopen dat de Soesters ook in de gelegenheid worden gesteld deze foto's te zien.

# Aviateurs op Soesterberg die faalden

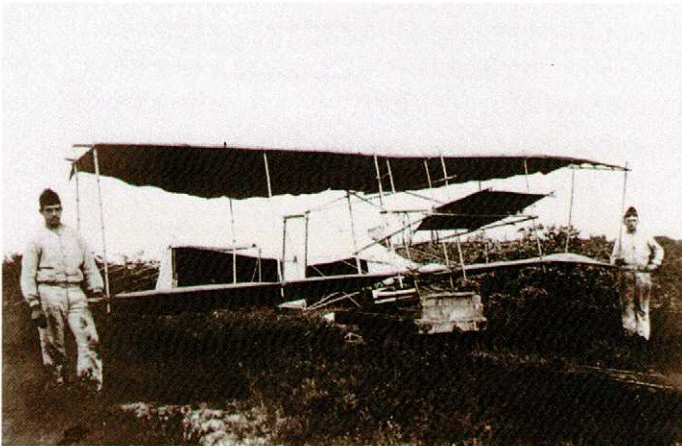
Door Jan de Mos

*In de 19e eeuw nam de belangstelling voor toestellen die konden vliegen toe, ook vanwege de militaire toepassingen. Eerst met behulp van zogenaamde lichter-dan-lucht vaartuigen: luchtballonnen en luchtschepen, daarna met zweefvliegtuigen. De eerste vlucht van een Nederlander met een gemotoriseerd vliegtuig was in 1910. Dat was aviateur Hilgers, die in dienst was van de luchtvaartpioniers Verwey & Lugard. Daarna gingen de ontwikkelingen snel, Soesterberg werd de bakermat Nederlandse luchtvaart. Maar niet alle pogingen in die beginperiode waren even succesvol, zoals de ontwikkeling van een vliegtuig met klapvleugels dat moest gaan vliegen als een vogel.*

## **De start, Verwey & Lugard**

De autohandelaren Verwey en Lugard uit Den Haag richtten in 1910 een heideveld nabij Soesterberg en in Ede in als vliegveld. Het terrein in Soesterberg had een oppervlakte van 300 hectare en werd voor een periode van vijf jaar gehuurd. Naast vliegdemostraties was het de bedoeling ook vliegtuigen te gaan bouwen en hiervoor werd in Soesterberg een aantal vliegtuigloodsen en een constructiewerkplaats gebouwd. Verwey richtte in maart 1911 de NV Maatschappij voor Luchtvaart (MLV) op. De aandacht voor luchtfeestijnen nam - toen het nieuwtje eraf was - snel af. Er ontstonden conflicten met enkele van zijn belangrijkste medewerkers, waarvan een aantal vertrok. Door het uitblijven van commerciële successen ging de MLV op 29 januari 1912 failliet. Na een jaar van onderhandelingen werden in maart 1913 de gebouwen en inventaris voor 46.000 gulden aangekocht door de Staat der Nederlanden. Dat werd de basis voor de oprichting op 1 juli 1913 van de Luchtvaartafdeeling (LVA), de voorloper van de huidige Koninklijke Luchtmacht.

Voor de komst van Verwey & Lugard was er al een geslaagde vliegpoging gedaan in Soesterberg, namelijk door Willem Hendrik Schukking (1886-1967). Hij was een Nederlands militair (2e luitenant van de genie), en de eerste Nederlander die een zweefvlucht maakte boven Nederland. Hij was afkomstig uit Den Haag, evenals Verwey & Lugard. Hij was gelegerd op Kamp van Zeist en had daar ook zijn toestel gefabriceerd. Het toestel de "Wright", een tweedekker, was gemaakt van bamboe, wilgentenen, koper- en ijzerdraad (pianosnoeren), bespannen met Continental-ballonstof en was slechts 30 kilo zwaar. Deze eerste zweefvlucht vond plaats in juli 1908 op de Stompert bij Soesterberg. Na enige mislukte pogingen, eerst hardlopend, daarna met een rolkarretje op een speciaal daarvoor aangelegd smalspoor de heuvel af, legde hij met het toestelletje een geslaagde vlucht af van 15 meter. Niet veel, maar die vlucht vormde wel het begin van de rijke luchtvaartgeschiedenis in Nederland



en Soesterberg. Hij was ook betrokken bij de Vereniging ter Bevordering van de Luchtvaart, opgericht door Generaal C.J. Snijders.

*Schukking met zijn tweedekker type Wright bij de Stompert.*

### **Inspiratiebronnen**

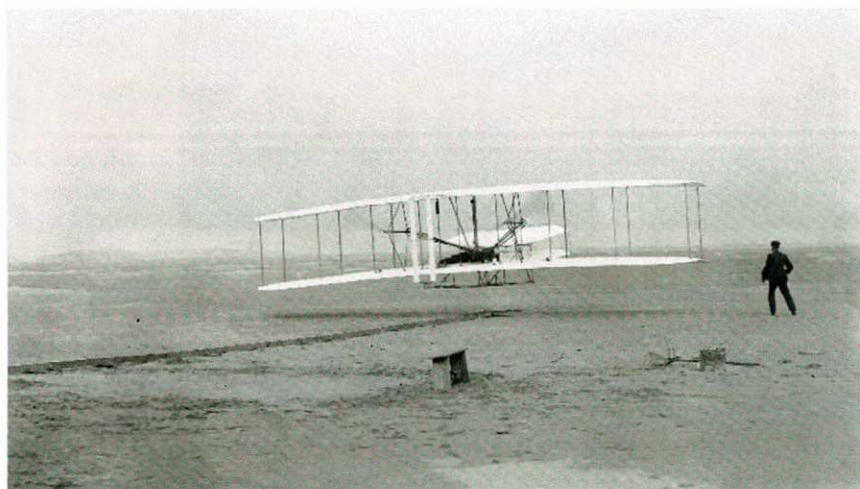
Schukking was geïnspireerd door de gebroeders Wright, die op hun beurt Otto Lilienthal als voorbeeld hadden. Lilienthal liet in Lichterfelde (Berlijn) een 15 meter hoge kunstmatige heuvel aanleggen waar hij een hangar bouwde. Van hieruit maakte hij ontelbare proef- en testvluchten. Na jarenlang moeizaam experimenteren slaagde Lilienthal in 1881 in het maken van een



*Een van de eerste pogingen van Lilienthal, 1891.*

zweefvlucht over een afstand van 15 meter. In 1891 maakte hij voor het eerst een zweefvlucht van meer dan 25 meter. In 1893 maakte hij al glijvluchten van 250 meter en in 1896 maakte hij zijn eerste vlucht met een dubbeldekker.

De broers Orville (1871-1948) en Wilbur Wright (1867-1912) verdienden hun brood met een fietsenmakerij in Dayton in de Amerikaanse staat Ohio, de Wright Cycle Exchange. Geïnspireerd door Lilienthal begonnen ze in 1899 boven de fietsenzaak met de bouw van een zweefvliegtuig. Een jaar later zijn de twee zo ver gevorderd dat ze op zoek gaan naar een geschikte locatie om het



*De vlucht van de gebr. Wright op Kitty Hawk, 1903.*



zweefvliegtuig te testen. Ze zoeken een plek met veel wind, weinig bomen en een zachte ondergrond. Zij komen uit op Kitty Hawk, een kustplaats op de Outer Banks in North Carolina. In september 1900 komen beide broers hier aan met een prototype zweefstoel met een spanwijdte van 5,1 meter. In oktober werden de eerste vluchten gemaakt, Wilbur was de enige die vloog en hij maakte vluchten tot 150 meter aan toe. Dat was de eerste stap, maar ze wilden meer: een bestuurbaar toestel met vleugels en een motor. Ze maakten de eerste motorisch voortbewogen vlucht op 17 december 1903, nadat de eerste poging jammerlijk mislukte. Bij de tweede poging hield Orville het vliegtuig twaalf seconden in de lucht. Hierbij werd een afstand van 37 meter afgelegd. Later op de dag maakte Wilbur een vlucht van 59 seconden. Hij legde 256 meter af. Dat was het begin.

### **De eerste pogingen in Nederland**

In 1908 was Schukking de eerste Nederlander die een geslaagde - korte - vlucht maakte met een zweefvliegtuig vanaf de Stompert in Soesterberg. Johan Willem Emile Louis Hilgers was de eerste met een gemotoriseerd vliegtuig in 1910. Hij was in dienst bij Verwey & Lugard en had de verantwoording over de fabriek. Aangezien hij al ervaring had met het vervaardigen van zweefvliegtuigen, werd hij door deze firma naar het Franse Pau gezonden om daar vlieglessen te



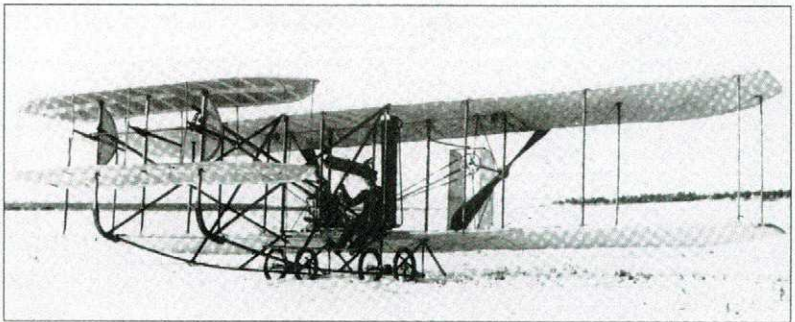
*Johan Hilgers met zijn monteur Jan Verhagen bij zijn toestel in Ede, 1910.*

nemen bij Blériot. In Heerenveen was men een primeur aan het voorbereiden. Verwey wilde die primeur afsnoepen en kocht een Blériot XI met een 25 PK Anzani-motor en haalde Hilgers terug nog voor hij zijn brevet had gehaald. Hilgers

vloog uiteindelijk als eerste Nederlander op 29 juli 1910 op het vliegveld Ede (ook van Verwey). De vlucht stelde niet veel voor. Hij had daarvoor nog maar drie keer gevlogen en kon nog geen bochten maken. Hij vloog daarom in een rechte lijn, landde, draaide zijn toestel om en vloog weer terug in een rechte lijn.

Maar niet alle pogingen slaagden. Henri Alexandre Franchimont was een jonge Hollandsche ingenieur, die zich in Parijs had gevestigd om zich theoretisch en praktisch op de hoogte te stellen van de vliegkunst. Waarschijnlijk in het najaar van 1909 keerde Franchimont terug naar Nederland en begon in Amsterdam aan de bouw van een 'verbeterde' Wright biplane (tweedekker). Toen Verwey & Lugard zich in 1910 op Soesterberg vestigden, meldde Franchimont zich bij hen aan, werd chef van de afdeling Aviatiek, en ging hier verder met de bouw van zijn machine. Ondanks zijn grondige voorbereidingen en zijn harde werken in de hangar op Soesterberg en alle optimisme ten spijt, slaagde hij er nooit in zijn Wright-tweedekker van de grond te krijgen. Toen Verwey in november 1910 eindelijk de eerste demonstraties op Soesterberg kon doen plaatsvinden, werd nog in een krant vermeld dat de Wright machine van Franchimont in een hangar stond. Hij zelf was toen waarschijnlijk al wegens zijn falen ontslagen en vervangen door Hilgers. Franchimont was te laat, hij werd ingehaald door de concurrentie.

*Deze namaak Wright Flyer wordt in 1910 gebouwd door H.A. Franchimont bij de firma Verwey en Lugard te Soesterberg. Franchimont heeft dit toestel met wielen reeds ontworpen in de eerste helft van 1909. Hij wil het, in samenwerking met Heerma van Voss, inzetten voor de eerste Nederlandse vlucht. Hij komt te laat met zijn plan, het gaat niet door.  
(bron: "Luchtvaart" van juni 1987, met bronvermelding Sectie Mil. Luchtvaart Historie)*



*Toestel van Franchimont dat niet van de grond kwam.*

## De firma Scholtens & Gordijn

Een apart verhaal is dat van de per 1 februari 1910 in Den Haag opgerichte onderneming van de gebroeders Scholtens en Cornelis Gordijn. Wie waren deze oprichters? De broers Schelto (1886) en Jan Willem (1888) Scholtens zijn zoons van Jannes Scholtens, oud-kapitein der genie en hoofdingenieur van Provinciale Waterstaat in Noord-Holland, en Maria Wilhelmina (Le) Com(p)te. Schelto was net als zijn vader ingenieur en ondernemend. Aanvankelijk was hij - vermoedelijk als monteur - in dienst van Frits Koolhoven, hoofdagent van Minerva automobielen in Haarlem en Den Haag, later bekend als luchtvaartpionier. Hij klom al snel op tot compagnon van Koolhoven. Op 10 april 1906 krijgt hij ontheffing om al op 20-jarige leeftijd zijn eerste eigen bedrijf te starten, ook in Den Haag, de firma De Mooy en Co., ten doel hebbende het vervaardigen van rijtuigen en carrosserieën voor automobielen, benevens het aan en verkopen van automobielen. Hij werd ook Minerva dealer en was in 1909 op hetzelfde adres gevestigd als de Firma Koolhoven en Cie., dat in februari 1908 was opgeheven. Waarschijnlijk heeft hij het bedrijf voortgezet. Koolhoven en Scholtens waren ook goede bekenden van Verwey & Lugard, importeur van FIAT en Peugeot automobielen, eveneens in Den Haag. Zij deelden de passie voor autoraces en al vroeg voor de aviatiek.

— De St.-Ct. meldt, dat de heeren Cornelis Gordijn, luit. bij het 5e reg. inf., en Schelto Scholtens, zonder beroep, beiden te 's-Gravenhage, te zamen een vennootschap van koophandel hebben aangegaan onder de firma Scholtens & Gordijn, gevestigd te 's-Gravenhage, tot exploitatie van Gordijn's vinding van een vliegmaschine en van andere mogelijke vindingen van Gordijn en van Scholtens.

De vennootschap is aangegaan voor den tijd van 3 jaren, aangevangen 1 Febr. 1910 en kan telken jare stilzwygend voor 3 jaren worden verlengd.

Zoals men weet zullen de vliegproeven van luitenant Gordijn hier bij Amersfoort plaats hebben.

In 1910 startte Scholtens nog een onderneming in Den Haag, de firma Scholtens & Gordijn, waarvan de activiteiten direct werden verplaatst naar Soesterberg. De vennootschap is aangegaan voor drie jaar en kan stilzwygend worden verlengd. Zij willen Gordijns uitvinding van een bijzonder vliegmaschine in Soesterberg tot exploitatie brengen. Schelto koopt samen met zijn broer Jan Willem Scholtens begin 1910 het pension "Rustoord Villa

*Oprichting Firma Scholtens & Gordijn, 1910.*

Anna” aan de Amersfoortsestraat 119 in Soesterberg en doopt die om in Nieuwe Craijenhorst. Zij geven in februari 1910 de firma Lockhorst en van der Velden opdracht om achter de villa een grote loods (hangar) te bouwen van 10x10 meter, genaamd “Avia”, voor de verdere ontwikkeling van de vliegtuigmachine.

Zijn partner Cornelis Gordijn (1880) is de zoon van Cornelius Gordijn, steenhouwer, en Anna Maria van den Bosch, beiden uit Amsterdam. Gordijn is 2e luitenant bij de infanterie, heeft technische aanleg en voelt zich aangetrokken tot de aviatiek. In oktober 1909 meldt de NRC: “Luitenant Gordijn heeft een revolutionair vliegtuigmachine geconstrueerd, waarin het eigenlijke vliegprobleem moet zijn opgelost.” Dat is nog een model, en zoals bij veel uitvinders ontbreken de financiële middelen voor de realisatie. Hij vindt de fabrikant C. de Mooy uit Den Haag bereid zijn werkplaatsen, personeel en materieel beschikbaar te stellen. De Mooy was, net als Koolhoven en Verwey & Lugard, handelaar in automobielen (Peugeot en Miesse) en fabrikant van rijtuigen en carrosserieën in Den Haag en is ook de (stille) vennoot van de onderneming van Schelto Scholtens. Daar begint dus de samenwerking tussen Gordijn en Scholtens voor de gezamenlijk uitwerking van diens vinding. Cornelis is dan 2e luitenant van het 7e regiment en wordt op zijn verzoek op 19 maart 1910 overgeplaatst naar het 5e regiment van de infanterie in Amersfoort.

### **Klapwiekend de lucht in**

In de pionierstijd waren er twee stromingen in de luchtvaart techniek. De meest succesvolle proeven tot dan waren volgens het “vol-plané” principe, glij-of zweefvluchten. Gemotoriseerde toestellen waarmee Wright, Blériot en Farman al positieve resultaten hadden geboekt. Dat was gebaseerd op de aloude gewone jongensvlieger: een vlieger aan een touw en hardlopend tegen de wind in door opdrukkende kracht de lucht in. Het andere principe is “vol-ramé”, of wel vluchten met vleugelslag: vliegen als een vogel. De mens heeft er al altijd van gedroomd om te kunnen vliegen als een vogel. Zoals de god Icarus uit de Griekse mythologie, die te dicht bij de zon kwam waardoor zijn vleugels smolten. Rond 1490 deed Leonardo

da Vinci de eerste wetenschappelijke studie van de vogelvlucht. Hij concludeerde dat de mens te zwaar was om op eigen kracht vleugels te kunnen gebruiken voor het vliegen. Later voegde men eraan toe dat de mens ook te weinig spierkracht had, maar dat kwam op hetzelfde neer. Hij stelde een mechanische oplossing voor, de ornithopter, waarin de mens met hefboomen aan handen en voeten grote vleugels in beweging kan zetten. Ook Lilienthal had een zweefvliegtuig ontwikkeld volgens het vleugelslag principe. Bij een mislukte zweefvlucht in 1896 raakte hij zwaargewond en overleed de volgende dag.



*Lilienthal met zijn vleugelslag zweeftoestel, bron Aviodrome.*

Luitenant Gordijn zette desondanks de studies van Lilienthal voort en wilde een gemotoriseerd toestel ontwerpen volgens het vleugelslag principe. Voor de oprichting van hun onderneming waren ze in 1909 al in Frankrijk geweest om zich te oriënteren. Geld was kennelijk geen probleem voor de heren en het Ministerie van Oorlog had welwillend het terrein van de Vlasakkers achter de villa van Scholtens ter beschikking gesteld. Gordijn werd in april 1910 door de minister van Oorlog gevraagd zitting te nemen in een commissie “Ter bestudering van het vraagstuk der luchtscheepvaart, voor zooveel betreft zijn toepassing bij onze landsverdediging”. Gordijn werd dus gezien als een deskundige, maar was wel overtuigd van zijn eigen visie: “Is men gekomen tot aeroplane met schroef omdat deze wijze beter bleek dan den vogelbeweging? Neen, nog nooit heeft men tot dusver een toestelletje met vleugelslag in de hoogte kunnen

krijgen. Het vliegen is met aeroplane gelukt, ziedaar alles. Van 'Beter dan vleugelslag' is echter nog geen sprake." Zij wilden dus bereiken wat nog nooit was bereikt, voortbeweging met slaande vleugels, waarvan de standhoek vanzelf wijzigt naar behoefte, vliegen als een vogel dus. Niet voor de sport maar professioneel. De eerste berichten dat ze de lucht in zouden gaan dateren van juni 1910. Dat werd tegengesproken: "Wel zal Franchimont met zijn Blériot bij de opening van het vliegpark de lucht in gaan." Maar ook dat ging niet door, zoals hiervoor vermeld. In augustus 1910 werd gemeld dat zij tevreden waren met de resultaten: "Er zal echter nog wel eenige tijd heengaan voor het toestel geheel beantwoordt aan de eischen die zij stellen. En eerst moet het zoover zijn, ze hebben geen haast. Hun debuut moet slagen." Een bericht in dezelfde maand: "Het zeggen is dat luitenant C. Gordijn en zijn associés in hun loods "Avia" een vliegmaschine vervaardigt met slaande vleugels. Omtrent de voorgenomen plannen wordt de grootst mogelijke geheimhouding in acht genomen. Het kan wel september worden eer gevlogen wordt." Ook die uitspraak bleek voorbarig.

### **Resultaten blijven uit**

In februari 1911 hield Gordijn een lezing over Luchtvaart en aviatiek voor de Bond van Oud-Onderofficieren in Amersfoort. Daar bevestigde hij nog een keer zijn overtuiging: "De Condor is, zegt men, de limiet van de vogelvlucht, maar in de in de voorwereld kende men den theodactievogel, wegende 106 kg, met een vleugelslag van 9 meter." Over de vliegtuigen met een motor was hij kritisch: "De schroef is het voornaamste deel van de machine. Slechts bij ontzettend snel draaien is pas iets te bereiken (1500 maal per minuut). Om een paar mensen in de lucht te vervoeren is een motor nodig van minimaal 50 PK." Die explosiemotoren moesten volgens hem bovendien zeer krachtig zijn met een laag eigen gewicht. Hij zag dat nog niet direct gebeuren en ging dus door met zijn eigen idee. In maart in 1911 was er een tegenvaller, een krant vermeldde dat luitenant Gordijn bij een van zijn proefvluchten zijn enkel had gebroken. Dat bleek evenwel niet veroorzaakt te zijn bij een proefvlucht, men was nog lang niet zover, maar hij kreeg in zijn

loods een zwaar voorwerp op zijn voet waardoor hij zijn rechter enkel brak. Aanvankelijk was aan luitenant Gordijn verlof verleend voor een half jaar met behoud van traktement voor de ontwikkeling van zijn vliegtuig. Die periode werd nogmaals met een half jaar verlengd, niet alleen voor de bouw, maar ook om zelf te leren vliegen met zijn eigen toestel. Vreemd genoeg kon hij dus zelf nog niet vliegen toen hij aan de ontwikkeling begon. De rest van 1911 blijven berichten over enige voortgang uit, behalve dat het de gebroeders Wright wel was gelukt met een dergelijk toestel. Dat bleek overigens onjuist te zijn, dat was een toestel met schroef. In december tenslotte de mededeling dat 1e luitenant Gordijn in het leger op non-activiteit is gesteld wegens tijdelijke ongeschiktheid.

### **Het doek valt**

Scholtens was niet alleen geïnteresseerd in de bouw van een vliegtuig, als voormalig garagehouder hield hij ook van racen in snelle auto's. In 1912 werd er meermaals geklaagd over zijn rijgedrag op de Amersfoortsestraat en Utrechtseweg. Resultaten over de bouw van de vliegtuig blijven echter uit. Een krant vermeldt in maart nog wel dat een andere Nederlander er in Frankrijk erin zou zijn geslaagd om een succesvolle proefvlucht te maken met een toestel volgens het principe van de vleugelslag: "Luitenant Gordijn blijkt dan toch maar gelijk te hebben." Ook dat bericht berustte weer op een misverstand, het was een toestel met verstelbare vleugels, geen vleugelslag. Die Nederlander was B. de Beer, die zich al sinds 1910 bezighield met de ontwikkeling van een eendekker die door speciale voorzieningen met lage snelheid kon vliegen. Hij realiseerde dit door de invalshoek van de vleugel instelbaar te maken, populair gezegd door de vleugel rond de hoofdlijner te laten kantelen. Bij de start en landing werd de vleugel iets achterover gekanteld, eenmaal in de lucht werd een meer horizontale stand ingesteld, waardoor de frontale weerstand afnam. Het hierdoor verminderd draagvermogen (lift) werd gecompenseerd door een hogere snelheid. In 1912 werd zijn toestel op een terrein in Miramas, nabij Marseille beproefd, onder anderen door de Nederlander Willy Loomans. Zijn idee is nu verwerkt in de functie van de vleugelkleppen.

**OPENBARE VERKOOPING**  
**bij Executie**  
**op Maandag 8 September 1913,**  
**des namiddags ten 2 ure,**  
 achter de Villa „Nieuw Crayenhorst“ onder  
 Soesterberg aan den straatweg naar Amers-  
 foort (nabij mijlpaal 87) van:

**Diverse Goederen,**  
 waaronder:

**een nieuwe**  
**Vliegmachine,**  
 (Eendekker met Anzani-Motor).

Houten Loods 10 × 10 M., Werkbanken, Ge-  
 reedschappen, Planken, Kasten, IJzerwaren,  
 Slijpsteen, Vaten, Kruiwagen, Hondenhok,  
 Gaas, enz. enz.

Houten Schuurtje, waarin gasinstal-  
 latie voor Gasoline (fabrikaat Slagter),  
 ten laste van S. SCHOLTENS, vroeger wo-  
 nende te Soest.

De Deurwaarder,  
 belast met de executie,  
**J. KUYTERS.**

*Openbare verkoop  
 8 september 1913.*

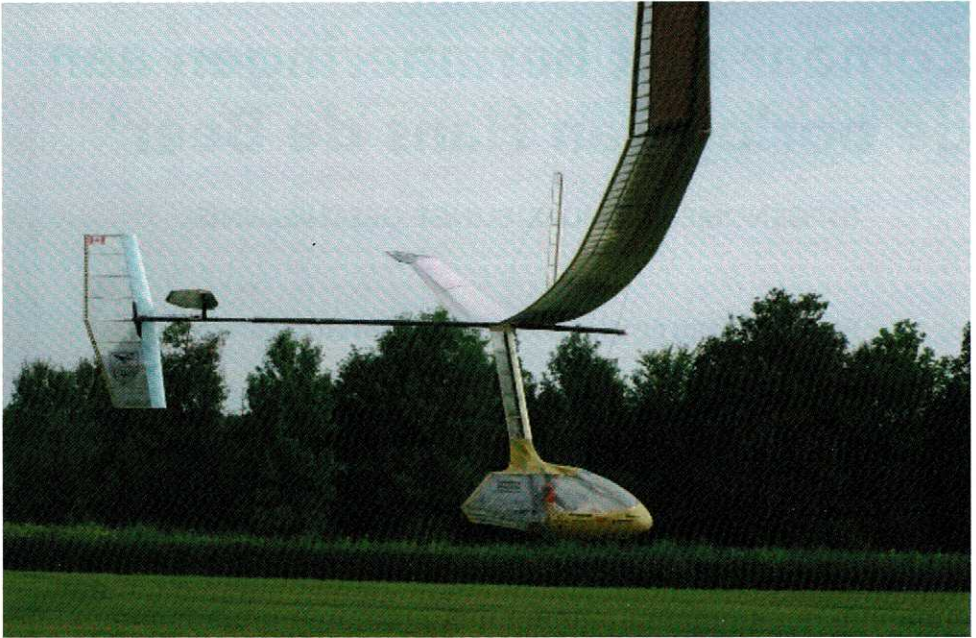
In juli 1912 brengt de in 1910 ingesteld luchtvaartcommissie, waarin Gordijn zitting heeft, haar rapport uit en adviseert de minister om een militaire luchtvaartorganisatie in te stellen. Dat wordt de Luchtvaartafdeeling (LVA) in Soesterberg. De activiteiten van de firma Scholtens & Gordijn worden in de loop van 1912 gestaakt. De onderneming van Verwey & Lugard was even daarvoor ook al ter ziele gegaan. Op 8 september 1913 vindt er een executieverkoop plaats van de inboedel van de onderneming. Er wordt ook een nieuwe vliegmachine aangeboden, een eendekker met 25 PK Anzani-motor, een zelfde soort toestel waarmee Hilgers in 1910 als eerste vloog in Ede. De heer A. Staal uit Soest werd voor het luttele bedrag van f. 75 de nieuwe eigenaar. Of dat het toestel was dat ze wilden ombouwen tot een vleugelslag machine is niet bekend.

Is vliegen volgens het idee van Leonardo Da Vinci dan helemaal niet mogelijk? Toch wel, een eeuw na de pogingen van Gordijn, op 2 augustus 2010 vloog de ornithopter Snowbird van de University of Toronto Institute for Aerospace Studies (UTIAS) in 19 seconden 145 meter. Voor de start werd deze wel met een auto de lucht ingetrokken. Een commercieel succes zal het echter nooit worden.

### **Tot slot**

Hoe verging het de heren na het echec? Gordijn werd in februari 1913 overgeplaatst naar het 7e regiment in Amsterdam. Na zijn overplaatsing werd hij afgekeurd voor de militaire dienst en werd hij inspecteur bij een brandassurantie-mij. In 1915 werd hij benoemd





*Ornithopter Snowbird tijdens vlucht, 2010.*

tot brandweercommandant in zijn woonplaats Amsterdam. De Scholtens verkochten Nieuw Craijjenhorst in 1913 aan de familie Cleijndert, die het in 1930 weer verkochten aan Kinabu. Jan Willem Scholtens kocht een nieuwe villa “Boschwijck” aan de overzijde op de Amersfoortsestraat 92. Schelto Scholtens was in april 1912 zijn derde onderneming gestart in Apeldoorn. Deze keer weer een bedrijf voor het vervaardigen en herstellen van automobielen waar verder niets over te vinden is in de archieven.

### **Bronnen:**

Het verhaal van de firma Scholtens & Gordijn is gebaseerd op historische krantenartikelen, aangevuld met achtergrondmateriaal over andere luchtvaartpioniers uit diverse bronnen (Wikipedia e.v.a.).

# Zomaar wat herinneringen aan de oorlog van Hans de Beer<sup>1</sup>

(OPGENOMEN IN MONDELINGE GESCHIEDENIS)

Bewerking van de tekst door Jan Houben en Rene van Hal

Ik was ongeveer 15 jaar toen wij in 1942 hoorden, dat ons gezin vanuit Driehuis-Westerveld (tussen Haarlem en IJmuiden) moesten verhuizen. Wij woonden dicht bij de zee en omdat de Atlantikwall gebouwd zou worden, moesten we daar weg. We konden in het gemeentehuis in Vught een plaats krijgen, maar mijn moeder voelde er niets voor, om met 5 of 6 families daar samen te wonen. We kwamen terecht bij een tante in Den Bosch. In de krant lazen mijn ouders dat er aan de Wilhelminalaan 17 in Soest een huis te koop stond. Zo kwam het dat ze besloten om naar Soest te verhuizen. We kwamen schuin tegenover het gezin van gemeentesecretaris Batenburg te wonen.

In Soest sloot ik me al vlug aan bij de grote misdienaars, meer een jeugdgroep, van de Mariaparochie in Soestdijk en zo raakte ik betrokken bij het jeugdwerk van de kerk. In de oude Mariakerk (afgebroken in 1978) zat een kruipgat onder het altaar dat toegang gaf tot een grote betonnen ruimte waar we gezellig konden overleggen en feestjes konden houden. We hadden daar ons eigen hok onder leiding van kapelaan Vehmeijer (van 1939 – 1944 als kapelaan verbonden aan de Mariakerk in Soestdijk). Soms zaten we ook in zijn kamer op de pastorie.

## **Klein verzet**

Ik was te jong om actief deel te nemen aan het verzet, maar ik heb

<sup>1</sup> Hans de Beer is 16 oktober 2015 op 88-jarige leeftijd overleden. Hij is vele jaren docent geweest op de RK Mu-lo, later Kardinaal Alfrink Mavo.



*Misdienaars van de Mariakerk; rechts op de eerste rij zit Hans de Beer*

wel geholpen. In het laatste oorlogsjaar moest ik wel eens over de lange, doorgaande weg naar Soest-Zuid fietsen. Achter slagerij Overgoor aan de Oude Utrechtseweg was een slachterij waar in het geheim geslacht werd. Wat daarvan overbleef moest ik naar een van de hotels dan wel het klooster van de zusters van Mariënborg brengen.

Later is op het Nieuwerhoekplein een vrachtwagen in brand gestoken en ontploft. Dat gaf een enorme knal. Dierenarts Kok op Wilhelminalaan nummer 5 was doodsbang, dat hij zijn hele voorraad medicijnen kwijt zou zijn. Ze hebben toen alles uit huis gesleept. De sociëteit "De Viersprong" stond in brand (oktober 1944). Ik heb dat niet zelf gezien. Maar mijn vader werd gevangengenomen en moest toen het glas op het Nieuwerhoekplein opvegen.

Ik bracht ook krantjes rond op allerlei adressen. Dat pamflet heette 'De Hollander'. Ik ben wel eens aangehouden in Bilthoven, omdat ze dachten, dat ik –klein, donker en zwart- een joodse jongen was. Ik ben toen even vastgezet in een cel in het politiebureau. Maar toen ik aangaf, dat ze bij de familie Batenburg naar mij konden informeren, was ik weer vlug vrij.

In de rij van 7 kinderen ben ik nummer 5. De oudsten moesten onderduiken. Mijn oudere broer Jan zat op een boerderij bij Eickenstein. Die boerderij lag aan de westkant van de weg naar Maartensdijk. Aanvankelijk ging ik op de fiets naar de HBS aan de Emmastraat in Hilversum. Later ging ik naar het gebouw tegenover Gooiland. Toen we geen fiets meer hadden, liepen we over een paadje door het Baarnse bos naar station Baarn, om vandaar per trein naar Hilversum te reizen.

Na de oorlog zat de heer De Beer nog even op de Landbouwhogeschool in Wageningen, maar die opleiding paste niet goed bij zijn interesse. Uiteindelijk is hij opgeleid tot leraar en heeft als zodanig vele jaren gewerkt op de MULO in Soest.

Het volledige gesprek dat Wim de Kam had met Hans de Beer kunt u nog beluisteren op [www.hvsoest.nl](http://www.hvsoest.nl). In het menu staat een kopje historie en dan mondelinge geschiedenis.

# Generaal H.G. Winkelman (1876-1952)

Door mr. E.P. Stekelenburg<sup>1</sup>

*Op 10 november 1945 besloot de gemeenteraad van Soest om de Verlengde Postweg in Soesterberg om te dopen in Generaal Winkelmanstraat.<sup>2</sup> De man naar wie de straat werd vernoemd, generaal Henri Gerard Winkelman, was op dat moment inwoner van de gemeente*

*Soest en genoot landelijke bekendheid als oud-opperbevelhebber van de Krijgsmacht. Hij voerde het bevel over de Nederlandse strijdkrachten tijdens de Duitse aanval op 10 mei 1940 en hij tekende op 15 mei 1940 de capitulatie.*



Generaal-majoor Winkelman, commandant van de IVde divisie, kort voor zijn ontslag in 1934. (Privécollectie)

## **Winkelman en Soesterberg**

Op de dag dat de straat naar hem vernoemd werd woonde Winkelman al ruim elf jaar in Soesterberg. Hij was er in 1934 komen wonen om er van zijn pensioen te genieten. De woning die hij liet bouwen werd ten tijde van de bouw omschreven als 'een ruime villa net buiten Soesterberg te midden van dennenbossen en heide'. Winkelman was een

- <sup>1</sup> Erik Stekelenburg (1962), hield op 9 april 2019 een lezing over Generaal Winkelman tijdens de Algemene Ledenvergadering van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg. Naast zijn werk als jurist bij een kleine gemeentelijke organisatie in Twente, doet hij onderzoek naar de Meidagen van 1940. Hij schrijft een boek over de mislukte Duitse luchtmobiele overval op Den Haag.
- <sup>2</sup> Behalve in Soesterberg zijn er Generaal Winkelmanstraten in Bergen op Zoom, Eindhoven en Tilburg. Aerdenhout en Wassenaar hebben een Generaal Winkelmanlaan. Naast straten en lanen is er ook een kazerne die de naam van de generaal draagt. In 1973 werd de legerplaats Nunspeet omgedoopt tot 'Generaal Winkelmankazerne'. Toen de kazerne in werd 2007 gesloten is de naam is overgegaan naar de kazerne bij legerplaats Harskamp.

natuurliefebber en een liefhebber van honden, beide hobby's kon hij in en rond Soesterberg naar hartenlust uitoefenen. De villa waar het om gaat staat er vandaag de dag nog steeds. Het gaat om de Amersfoortsestraat 71B, tegenover de Du Moulinkazerne. De generaal heeft er gewoond tot zijn dood. Na zijn overlijden in 1952 is zijn vrouw er blijven wonen.

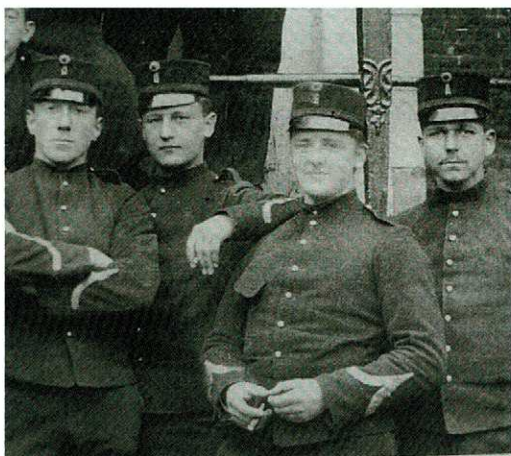
Toen hem op 1 mei 1934 eervol ontslag uit de militaire dienst werd verleend, was generaal Winkelman allesbehalve een bekende Nederlander. Als de Tweede Wereldoorlog niet was uitgebroken dan was dat vrijwel zeker zo gebleven. Begin 1934 was hij 57 jaar oud en had hij nog twee jaar kunnen dienen. Maar toen dat jaar de functie van chef van de Generale Staf (toen de hoogste post binnen de Koninklijke Landmacht) vrijkwam, werd niet Winkelman benoemd, maar de bijna drie jaar jongere I.H. (Izaak) Reynders. Teleurgesteld ging Winkelman, na een militaire carrière van ruim veertig jaar, met vervroegd pensioen. Zijn ontslag was dan wel eervol, vrijwillig was het niet. Zijn dochter Anneke vertelde aan biograaf Teo van Middelkoop, hierover: 'Het was een zware slag voor vader toen op zekere dag totaal onverwacht een brief kwam, waarin hem (het sloeg als een bom in) in overweging gegeven werd ontslag uit militaire dienst te vragen. Dat heeft hij geweigerd, men moest hem dus het ontslag ongevraagd verlenen.'<sup>3</sup>

### **Een militaire carrière: van cadet tot luitenant-generaal b.d.**

Henri Gerard Winkelman werd op 17 augustus 1876 geboren in het centrum van Maastricht. Hij was de jongste uit een protestants gezin van vijf. Zijn vader, Julius Hendrik Winkelman, had een succesvolle

<sup>3</sup> Zie p41, *Generaal H.G. Winkelman Standvastig Strijder (1876-1952)*, Teo van Middelkoop, Uitgeverij Aprilis, Zaltbommel, 2006. Het overgrote deel van de informatie voor dit artikel komt uit deze, zeer leesbare, biografie. Andere bronnen waaruit is geput zijn: *Mei 1940 De strijd op Nederlands grondgebied*, H. Amersfoort en P. Kamphuis (red.), Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2012; en: *Biografisch Woordenboek van Nederland*; en: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Henri\\_Winkelman](https://nl.wikipedia.org/wiki/Henri_Winkelman) (laatst bewerkt op 28-10-2018). Daarnaast heeft HVS-lid Jan de Mos informatie aangedragen over het raadsbesluit van 10 november 1945 en over woon- en verblijfplaatsen van de generaal en zijn gezin.

carrière als administratief en belastingambtenaar. Toen Henri 7 jaar oud was verhuisde het gezin naar Den Haag omdat de vader ging werken bij het Ministerie van Financiën. Het geslacht Winkelman kwam van oorsprong uit Zeeland en Gelderland. De familie van moederskant, Braams, had banden met het beroemde geslacht Hooft uit Amsterdam. Een oom, Henri F.D. Braams, had de generaalsrang bereikt, omstreeks 1900 was hij generaal-majoor en inspecteur van de Cavalerie. Met een vader als rijksambtenaar en een oom als generaal was het niet verwonderlijk dat Henri al op vroege leeftijd koos voor een militaire loopbaan.

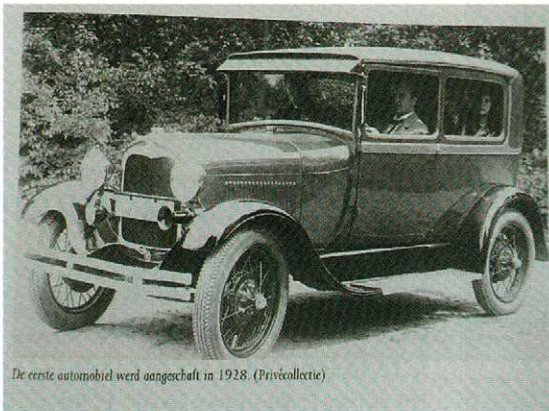


Als kind is Henri geen gemakkelijke jongen: ‘een lastige knaap’, die voor zijn HBS-opleiding (hij kan wel goed leren) naar een internaat moet. Na de HBS gaat hij als zestienjarige naar de KMA in Breda. Als cadet neemt hij volop deel aan sociale- en sportieve activiteiten: hij is koperblazer bij de muziekvereniging, is lid van de Revolverschietvereniging en hij schermt. Dit laatste niet

onverdienselijk want hij brengt het tot scherminstructeur. Net voor zijn twintigste jaar vindt zijn promotie tot beroepsofficier plaats en wordt hij geplaatst bij het Wapen der Infanterie in Leiden. Later komt hij bij het Regiment Grenadiers en Jagers in Den Haag. Daar in Den Haag treedt hij in 1902 in het huwelijk met de uit Goedereede afkomstige Arendina Jacomina Coerts. Tussen 1903 en 1911 worden vier kinderen geboren.

Carrière maken in het Nederlandse leger van die tijd is een kwestie van lange adem. Vooral het doorlopen van de lagere officiersrangen gaat tergend langzaam. De eerste zestien jaar is Winkelman luitenant, daarna tien jaar lang kapitein. Drie jaar later, in 1923, wordt hij

majoor en volgen de promoties elkaar sneller op: tussen 1926 en 1931 gaat het van luitenant-kolonel naar generaal-majoor. Hij dient gedurende zijn loopbaan op vele plekken. Tijdens de mobilisatie van '14-18 onder andere aan de grens in Noord-Brabant. Omdat hij de Hogere Krijgsschool doorloopt, maakt hij ook carrière bij de Generale Staf van het Ministerie van Oorlog. Hij geldt als een getalenteerd organisator ondermeer op logistiek gebied. Daardoor komt hij in aanmerking voor een hoger commando. Maar de functie van chef van de Generale Staf gaat, zoals we al zagen, aan zijn neus voorbij. Izaak Reynders werd gezien als de betere strateeg.



*De eerste automobiel werd aangeschaft in 1928. (Privécollectie)*

Hoe ziet Winkelmans privéleven eruit? Naast zijn militaire werk is Winkelman een echte familieman. Hij steekt liever de voeten thuis onder de tafel dan dat hij in de sociëteit zit. Al zijn vrije tijd gaat naar het gezin. Hij is geen prater en komt voor buitenstaanders wat stug over. Voor zijn kinderen is hij streng, maar ook hartelijk. Er

wordt veel ondernomen, vooral tijdens vakanties. Het gezin behoort in de jaren '20 tot de eersten die gaan kamperen. Ook gaat het gezin regelmatig zeilen. Later in zijn carrière kan Winkelman zich wat luxe veroorloven. Als generaal behoort hij tot de hogere burgerij. Eind jaren twintig wordt er een auto gekocht, een Ford. In 1933 maakt het gezin een rondreis door Duitsland, Oostenrijk, Italië en Frankrijk.

Naast goede tijden zijn er ook slechte. Een zware slag treft het gezin in januari 1931 als de jongste zoon Eduard zich op negentienjarige leeftijd van het leven berooft. Het komt voor de ouders als een donderslag bij heldere hemel. Achteraf constateren studievrienden van de knul dat er wel signalen van depressiviteit waren. Ook een verbroken vriendschap met een meisje speelt een rol. Een arts



spreekt van een 'zielsziekte'. Hoe dan ook, het gezin wordt erdoor getekend. Winkelman is een generaal die weet hoe het is om een zoon te verliezen. Niet op het slagveld weliswaar, maar toch...

### **Een tweede militaire carrière: Opperbevelhebber Land- en Zeestrijdkrachten (OLZ)**

Na zijn pensionering in 1934 blijft Winkelman wel maatschappelijk actief. Zo is hij lid van de Defensie Commissie Bezwaarschriften en wordt hij, in de tweede helft van de jaren '30, adviseur bij het Philipsconcern. In samenwerking met de Philipsdirectie ontwikkelt hij evacuatieplannen. Bij een eventuele Duitse inval is het de bedoeling dat een deel van de productie vanuit Eindhoven wordt overgebracht naar het westen van het land.<sup>4</sup> Inmiddels neemt in Europa de oorlogsdreiging toe. Als Hitler op 1 september 1939 Polen binnenvalt en Engeland en Frankrijk twee dagen daarna aan Duitsland de oorlog verklaren, is het Nederlandse leger al gemobiliseerd. Ook generaal Winkelman wordt als reservist opgeroepen voor actieve dienst. Per 1 november 1939 wordt hij benoemd tot Commandant van de Luchtvaartkring Utrecht-Soesterberg. Luchtvaartkringen waren opgezet rond de grote steden voor het organiseren van de luchtafweer. De inmiddels 63-jarige reservegeneraal pakt deze voor hem nieuwe taak energiek op.

Ondertussen ontwikkelt zich tijdens de mobilisatie een conflict tussen de Minister van Defensie, Adriaan Dijxhoorn en de Opperbevelhebber Land- en Zeemacht (OLZ) Izaak Reynders; de man die in plaats van Winkelman was benoemd tot chef van de Generale Staf. Het botert niet tussen de minister en de opperbevelhebber en ook bij koningin Wilhelmina is Reynders niet populair. Dijxhoorn en Reynders kunnen het niet eens worden over de staatsrechtelijke status van de OLZ, de bevoegdheden van het militair gezag en over het te voeren krijgsbeleid. Wat niet helpt, is dat er sprake is van een onverenigbaarheid van karakters. Uiteindelijk leidt dit, begin

<sup>4</sup> Zie hierover (in meer detail) een interessant artikel van dhr. A.M.A. Goossens: <http://www.zuidfront-holland1940.nl/index.php?page=de-philips-geheimen>

februari 1940, tot het ontslag van generaal Reynders. Winkelman wordt benaderd en krijgt, na een goed gesprek met Dijkhoorn, de functie van Reynders aangeboden. Hij vraagt één nacht bedenktijd. De dag erop maakt hij aan de minister zijn besluit kenbaar: 'Ik accepteer het!' Op 6 februari 1940 wordt hij benoemd. Tegenover de pers verklaart hij: '(...) de opdracht die mij gegeven is, is moeilijk, maar wij zijn soldaat en dan doe je je plicht!'

Na zijn benoeming neemt Winkelman zijn intrek in het Algemeen Hoofdkwartier aan het Lange Voorhout 7 in het hartje van Den Haag. Hij huurt een vrijstaand huis in Wassenaar aan de Schouwweg 59. Ook zijn vrouw komt over. De villa in Soesterberg komt tijdelijk leeg te staan. Om zich te oriënteren op zijn taak als opperbevelhebber begint Winkelman direct aan een reeks inspectietochten. Die vinden plaats tijdens de koudste winter sinds 1845. 'Over beijzeldde wegen en in dichte sneeuwbuien trok de legerstaf van stelling naar stelling, waar de besprekingen meestal in de open lucht plaatsvonden. Winkelman liet geen enkel tijdverlies toe: schaften gebeurde "ergens in het veld" en duurde vaak niet langer dan twintig minuten. Ook werden de stellingen vanuit de lucht per vliegtuig verkend.'<sup>5</sup> Binnen zes weken ontwikkelt hij, samen met zijn chef-staf Herman van Voorst tot Voorst een nieuwe strategie. De nadruk komt daarin nog meer te liggen op de concentratie van krachten in 'het hart des lands'<sup>6</sup>. De Grebbelinie in plaats van de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt aangewezen als de stelling waar de vijand moet worden gestopt. De Peel-Raamstelling in Noord-Brabant blijft bezet, maar zal bij een aanval niet hardnekkig worden verdedigd.

Winkelman werkt hard om de verdediging op orde te krijgen. Hij legt in het geheim contacten met collega-militairen in Frankrijk en België

<sup>5</sup> p98, *Generaal H.G. Winkelman Standvastig Strijder (1876-1952)*, Teo van Middelkoop

<sup>6</sup> Bedoeld wordt hiermee: de vier grote steden, Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. De stelling om die steden te beschermen omvatte grofweg de provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht en stond bekend als de Vesting Holland.

en treft extra maatregelen na de Duitse invasie van het neutrale Denemarken en Noorwegen op 9 april 1940. Op 19 april wordt de Staat van Beleg afgekondigd voor heel het land, nu pas kan effectief worden opgetreden tegen spionage. Winkelman laat 21 verdachte personen arresteren: achttien nazi-sympathisanten (waaronder NSB-parlements lid Rost van Tonningen) en drie communisten. In tegenstelling tot Reynders geniet Winkelman het volle vertrouwen van de regering. Hij krijgt daardoor meer vrijheid van handelen dan Reynders ooit had.

### **De meidagen van 1940**

Begin mei neemt de oorlogsdreiging nog verder toe. Op dinsdag 7 mei worden alle verloven ingetrokken. De militair attaché in Berlijn, majoor Sas, waarschuwt voor een op handen zijnde aanval. Bij de grens worden verhoogde Duitse militaire activiteiten waargenomen. Op de avond van donderdag 9 mei 1940 gaat er vanuit het Algemeen Hoofdkwartier om 20:45 uur een alarmtelex uit naar de troepen in het veld met: 'Van de grens komen zeer verontrustende berichten, weest dus zeer op uw hoede.' Tweeënhalf uur later, om 23:15 uur, worden de troepen bij de vliegvelden en in het oosten in de hoogste staat van paraatheid gebracht. Alle versperringen aan de grens worden gesloten, er wordt een begin gemaakt met het uitvoeren van vernielingen ten oosten van de IJssel en Maas. Vooral uit dit laatste blijkt wel dat er bij Winkelman geen twijfel meer is over het doorgaan van de aanval. Na zijn laatste instructies te hebben gegeven verlaat hij rond middernacht zijn hoofdkwartier met de woorden: 'Nu kunnen de heren komen, wij hebben er alles aan gedaan wat wij kunnen. Ik ga naar huis om een paar uur slaap te pakken.'<sup>7</sup> Door zijn vaste chauffeur, korporaal Henk van der Pol, wordt hij in zijn stafauto naar de Schouwweg in Wassenaar gebracht, een afstand van dertien kilometer. De chauffeur wordt die nacht elders in Wassenaar ingekwartierd.<sup>8</sup> De opperbevelhebber is bereikbaar via een telefoon naast zijn bed, hij beschikt niet over een lijfwacht of een escorte.

<sup>7</sup> p177, *Generaal H.G. Winkelman Standvastig Strijder (1876-1952)*, Teo van Middelkoop

<sup>8</sup> zie o.a.: <https://www.bartvanderpol.nl/de-historie/>



*Duitse parachutisten landen op de ochtend van 10 mei 1940.*

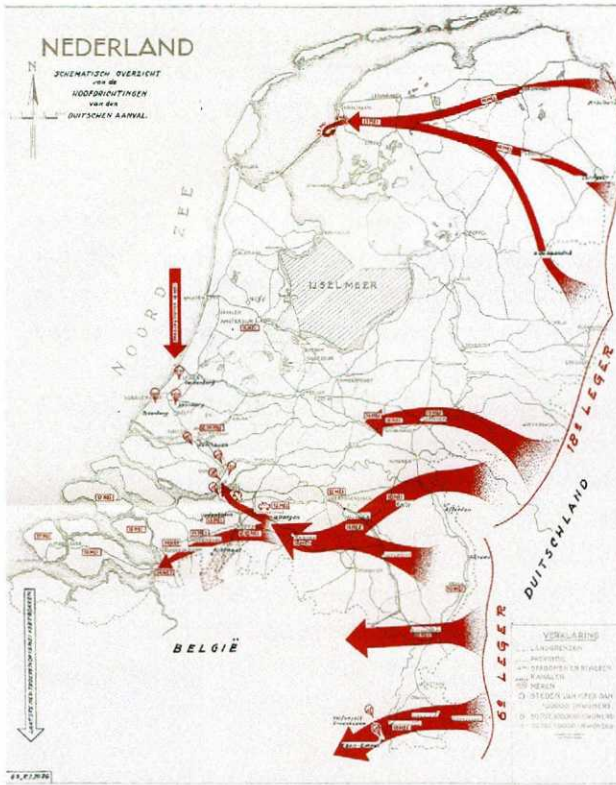
In de vroege ochtend van vrijdag 10 mei 1940 wordt Winkelman gewekt door het lawaai van luchtafweer en besluit hij zo snel mogelijk naar Den Haag terug te keren. Omdat zijn chauffeur nog niet komt opdagen lift hij mee met een buurman. Onderweg

vliegen Duitse vliegtuigen laag over. Desondanks komt Winkelman behouden aan bij het Algemeen Hoofdkwartier. Al snel tekent zich een alarmerend beeld af. In het oosten overschrijdt de *Wehrmacht* de grens en in het westen worden Nederlandse vliegvelden en kazernes gebombardeerd door de *Luftwaffe*. Kort na de bombardementen worden er parachutisten gedropt bij Den Haag, Rotterdam, Dordrecht en de Moerdijkbruggen. Nog geen uur later komen transportvliegtuigen met nog meer troepen aanzetten om de vliegvelden bij Den Haag (Ypenburg, Valkenburg en Ockenburg) en bij Rotterdam (Waalhaven) te bezetten. Zowel aan de oostgrens als in het westen bij de vliegvelden en de bruggen ontstaan felle gevechten. Vooral de massale luchtlandingen zijn een grote verrassing. Winkelman moet snel schakelen. Hij haalt reserves uit de Grebbelinie om de parachutisten te kunnen bestrijden. Aan het eind van de dag is de Duitse poging om Den Haag in te nemen afgeslagen, maar zijn de bruggen bij Rotterdam, Dordrecht en de Moerdijk nog vast in Duitse handen. De Vesting Holland dreigt van binnenuit 'gekraakt' te worden.

Vanuit zijn hoofdkwartier aan het Lange Voorhout voert Winkelman de strijd met wisselend succes. Hij houdt zijn hoofd koel en probeert te doen wat hij kan. Maar door de luchtlandingen is de hele

verdediging ontwricht en op de vierde dag, maandag 13 mei 1940, is het hem duidelijk dat de strijd niet lang meer zal duren. Een Duitse pantserdivisie is via Brabant en de Moerdijkbruggen aangekomen bij Dordrecht en op weg naar Rotterdam. De opperbevelhebber

dringt er bij koningin en regering op aan om het land verlaten, zelf wil hij doorvechten. Zijn advies wordt opgevolgd en nog diezelfde dag verlaten zowel koningin Wilhelmina als later ook de Regering via Hoek van Holland op Engelse torpedobootjagers het land. Voordat de regering vertrekt krijgt Winkelman nog een instructie mee. Deze luidt: 'om de verdediging voort te zetten, maar niet nodeloos offers te brengen'. Een vaag tweezijdig mandaat dus, eigenlijk een blanco volmacht.



De strijd gaat ondertussen door. Het wordt dinsdag 14 mei 1940. Winkelman weet het nog niet, maar de dag waarvan hij later zal zeggen dat het de zwaarste dag van zijn leven was, is aangebroken. Op de Grebbeberg is het Veldleger verslagen en heeft zich teruggetrokken op de Nieuwe Hollandse Waterlinie bij Utrecht. Bij Rotterdam maken de Duitsers zich op om de Maas over te steken. De plaatselijke Duitse Commandant, *Generalleutnant der Panzertruppen* Schmidt, gaat onderhandelingen aan met de plaatselijke Nederlandse commandant, kolonel Scharroo. De Duitsers dreigen

met een bombardement. Scharroo gaat daar niet direct op in en de onderhandelingen worden voortgezet. Nog voordat die zijn afgerond vindt er om 13.20 uur een kort maar hevig bombardement op de Rotterdamse binnenstad plaats. Negentig Heinkel bommenwerpers werpen 97 ton aan brisantbommen af. Door het bombardement en de branden die ontstaan wordt het hele stadscentrum verwoest. Rotterdam geeft zich over. Ondertussen wordt ook de capitulatie van Utrecht door de Duitsers geëist; ook ditmaal onder bedreiging van een bombardement.

Wat moet Winkelman doen? Is het moment om niet langer 'nodeloos offers te brengen' aangebroken? De opperbevelhebber overlegt met zijn staf en met de Commandant Veldleger baron J.J.G. van Voorst tot Voorst. Door de overgave van Rotterdam wordt het veldleger in de rug bedreigd. De burgerbevolking van Utrecht is niet geëvacueerd en staat aan een bombardementsdreiging bloot. Winkelman besluit te capituleren, verdere offers acht hij onverantwoord. Even voor 17.00 uur gaan telexberichten uit naar de legeronderdelen; het vuren wordt gestaakt. Via een radiozender wordt de overgave aan de Duitse legerleiding bekendgemaakt. Meteen nadat het leger de wapens heeft neergelegd rukken Duitse troepen op om de rest van de Randstad te bezetten. Winkelman krijgt van de Duitsers opdracht om de volgende dag aanwezig te zijn bij het bespreken van de voorwaarden waaronder de officiële capitulatie moet plaatsvinden.

### **Capitulatie in Rijsoord en de eerste weken van de bezetting**

Op woensdagochtend 15 mei 1940 vertrekt Winkelman in zijn met een witte vlag uitgeruste *Buick Limited* stafauto uit Den Haag. Met een Duitse escorte voorop rijden ze via het verwoeste Rotterdam naar het Zuid-Hollandse dorpje Rijsoord. Daar, in de Christelijke lagere School aan de Rijksstraatweg, beginnen rond 9.00 uur de capitulatiebesprekingen.<sup>9</sup> Alles bij elkaar duurt de ceremonie nog geen uur. Van Duitse zijde worden de besprekingen gevoerd door

<sup>9</sup> In de school is tegenwoordig een museum annex planetarium gevestigd waarin o.a. het klassenlokaal waar de capitulatiebespreking is plaatsvond is ingericht naar hoe het er toen uitzag (zie: [www.museumschool.nl](http://www.museumschool.nl))



de commandant van het Duitse 18e leger, *General der Artillerie* Georg von Küchler. Zijn superieur *Generaloberst* Fedor Von Bock (Legergroep B) is te laat en komt pas aan als de hele ceremonie alweer voorbij is. Door de Duitse Propagandadienst wordt er druk gefotografeerd en gefilmd. Winkelman zal in de herinnering van velen vooral geassocieerd blijven met de weinig eervolle taak die hij hier moet vervullen: de overgave van het leger. Nederland capituleert

niet als land. Winkelman maakt het de Duitse onderhandelaars duidelijk dat het slechts een wapenstilstand betreft: '... wij sluiten geen vrede, wij zetten de oorlog voort'. Ook geldt de capitulatie niet voor de provincie Zeeland, omdat de Nederlandse troepen daar vechten onder Frans bevel. De ongeveer 280.000 militairen die zich wel overgeven worden krijgsgevangen gemaakt. Slechts een klein deel daarvan, ongeveer 22.000 man, wordt tijdelijk naar Duitsland afgevoerd. De rest moet zich melden in de kazernes en wordt in de loop van juni en juli gedemobiliseerd. Het beroepspersoneel, 2.000 officieren en 12.400 onderofficieren, moeten op 14 juni 1940 een erewoordverklaring tekenen. Als ze dat niet doen worden ze alsnog als naar Duitsland afgevoerd. Het merendeel tekent, slechts zeventig, waaronder de belangrijkste opperofficieren, niet.

Na de capitulatie, komt Nederland eerst onder Duits militair gezag en vanaf 29 mei 1940 onder Duits civiel gezag: Seyss-Inquart. De Duitsers zitten met Winkelman in de maag. Sinds het vertrek van de regering vallen de secretarissen-generaal van de ministeries onder zijn gezag. Als zodanig staat hij aan het hoofd van het wettige Nederlandse bestuur en fungeert als een soort onderkoning van het Nederlandse volk. De Duitsers willen graag samenwerken met het Nederlandse bestuur; zij het wel op hun voorwaarden. Bij diverse kwesties, zoals over de inzet van de Nederlandse industrie voor Duitse wapenproductie, vinden ze echter Winkelman op hun pad. Hij toont zich onbuigzaam en is ‘wars van alle serviliteit’ jegens de Duitsers.

In zijn rol komt verandering op de eerste dag dat een lid van het naar Engeland gevluchte Koninklijk Huis jarig wordt. Op zaterdag 29 juni 1940 wordt prins Bernhard (1911-2004) 29 jaar. Op die dag vindt er voor het eerst een soort publiekelijke verzetsdaad plaats: een spontane demonstratie van een deel van de Nederlandse bevolking tegen de Duitse bezetter. De Nederlandse vlag verschijnt, mensen steken een witte anjer in hun knoopsgat. De dag staat sindsdien bekend als Anjerdag. Bij paleizen en monumenten van de Oranjes worden bloemen gelegd. In paleis Noordeinde wordt een felicitatieregister geopend dat ieder kan komen tekenen. Ook generaal Winkelman komt tekenen. Groot is het enthousiasme van de toegestroomde menigte. Een fanfare speelt het Wilhelmus. Dit alles gaat de Duitsers te ver. Op maandag 1 juli wordt Winkelman gearresteerd en op 2 juli volgt afvoer als krijgsgevangene naar Duistland. De burgemeester van Den Haag, Salomon de Monchy, wordt ontslagen.

### **Krijgsgevangenschap en pensioen**

De komende vijf oorlogsjaren zal Winkelman doorbrengen in krijgsgevangenschap. Het grootste deel van de tijd brengt hij door in *Offizierslager (Oflag) IV-B Königsstein* in Saksen. Naast de Nederlandse legertop zitten er ook veel Franse en Poolse generaals gevangen. Met de Franse generaals wordt het militaire debacle van 1940 geëvalueerd. Winkelman kan het vooral goed vinden met de





*Officierslager (Oflag) IV-B Königstein in Saksen*



*Nederlandse officieren in  
krijgsgevangenenkamp*

Polen. Van hen krijgt hij beschikking over een moestuin 'zodat ik weer wat in de grond kan krabbelen', zoals hij naar zijn familie schreef. De generaals worden over het algemeen goed behandeld. Ze hoeven geen dwangarbeid te verrichten en mogen corresponderen met de familie. Dit laatste uiteraard wel gecensureerd. Naarmate de oorlog vordert maakt Winkelman zich meer zorgen om zijn familie. Zoon Jules en dochter Charlotte wonen met hun kinderen in Nederlands-Indië en worden door de Japanners geïnterneerd. Dochter Anneke en zijn vrouw wonen nog in

Soesterberg. Ze lopen gevaar door geallieerde bombardementen op vliegveld Soesterberg en de Du Moulinkazerne. Op een gegeven moment raakt de villa zodanig beschadigd dat die moet worden verlaten. Winkelman's vrouw en dochter worden opgevangen door de tuinman van de familie, Aalt van der Pol. Hij neemt ze voor de rest van de oorlog op in zijn huis in het veiligere Nijkerkerveen. Op 8 mei 1945 worden Winkelman en zijn medegeneraals bevrijdt door de Russen. Reeds op 13 mei arriveren ze via België op Hollandse bodem. Na een korte ceremonie in Zundert reist Winkelman door naar Nijkerkerveen. Voor Winkelman zit de oorlog erop. Een halfjaar later keert het gezin terug naar de villa in Soesterberg.



*Nederlandse officieren in krijgsgevangenenkamp*

Op 1 oktober 1945 krijgt generaal Winkelman eervol ontslag en gaat hij voor de tweede maal met pensioen, ditmaal voorgoed. Het jaar erop ontvangt hij uit handen van Koningin Wilhelmina een hoge onderscheiding: het Grootkruis in de Orde van de Nederlandse Leeuw. In zijn vrije tijd zet hij zich in voor het Comité Handhaving Rijkseenheid, een actiegroep die zich inzet voor het behoud van Nederlands-Indië. In 1948 verschijnt Winkelman voor de Parlementaire Enquêtecommissie die onderzoek doet naar het regeringsbeleid in de Tweede Wereldoorlog. Ook het krijgsbeleid in de periode 1939-1940 krijgt de aandacht. Daarbij wordt zelfs ingegaan op detailkwesaties zoals of Winkelman niet een te groot risico nam toen hij op de avond voor de Duitse inval besloot thuis te gaan slapen. Uiteindelijk oordeelt de Enquêtecommissie niet ongunstig over het beleid van de voormalige opperbevelhebber. Winkelman kiest ervoor om geen memoires te schrijven. Hij gaat liever wandelen met zijn hond dan dat hij achter een bureau zit: 'Schrijven ligt mij niet, ik voel meer voor de natuur.' Op 27 december 1952 overlijdt hij op 76-jarige leeftijd in Soesterberg.



Na zijn overlijden vervaagt de herinnering aan de generaal snel. Nederland richt zijn blik op de toekomst, de wederopbouw van het land. Winkelman is nooit een nationale figuur geworden. Zijn naam blijft nauw verbonden aan de falende strijd tegen de Duitse aanvallers. Hij wordt zo hier en daar wel geëerd: getuige de

straatnaamgeving in Soesterberg of een bescheiden bronzen beeld dat nu in Rijsoord staat. In 1973 wordt de legerplaats Nunspeet omgedoopt tot 'Generaal Winkelmankazerne'.<sup>10</sup> In 2002 verschijnt er een biografie over hem.<sup>11</sup> Uit de biografie komt Winkelman naar voren als een rustige, maar sterke persoonlijkheid. Niet als een generaal met imponerende militair-strategische prestaties. Wel als iemand die heeft laten zien dat hij in tijden van crises kalm, moedig

en vastberaden kon acteren. Daarnaast was hij loyaal, kon hij goed omgaan met ondergeschikten en was hij een bescheiden man. Hij liep zelden rond met onderscheidingen op zijn uniform en trad niet vaak op de voorgrond. Dit laatste is wellicht ook een van de redenen voor het feit dat zijn naam tegenwoordig nog slechts bij weinigen bekend in de oren klinkt. Hoe het ook zij, in Soesterberg leeft hij in ieder geval voort in de naam van de naar hem genoemde straat: de Generaal Winkelmanstraat.



<sup>10</sup> De kazerne in Nunspeet is in 2001 gesloten. De naam is daarna overgegaan naar de kazerne bij Schietkamp De Harskamp.

<sup>11</sup> *Een generaal doet zijn plicht - Generaal H.G. Winkelman zijn leven en betekenis als militair (1876-1952)* door Teo van Middelkoop, Uitgeverij Europese Bibliotheek, 2002. Een verbeterde en uitgebreide versie van deze biografie werd in 2006 opnieuw uitgegeven als *Generaal H.G. Winkelman Standvastig Strijder (1876-1952)*. Voor dit artikel is geput uit de laatste versie van de biografie.

# Expositie 'Meesterwerk'

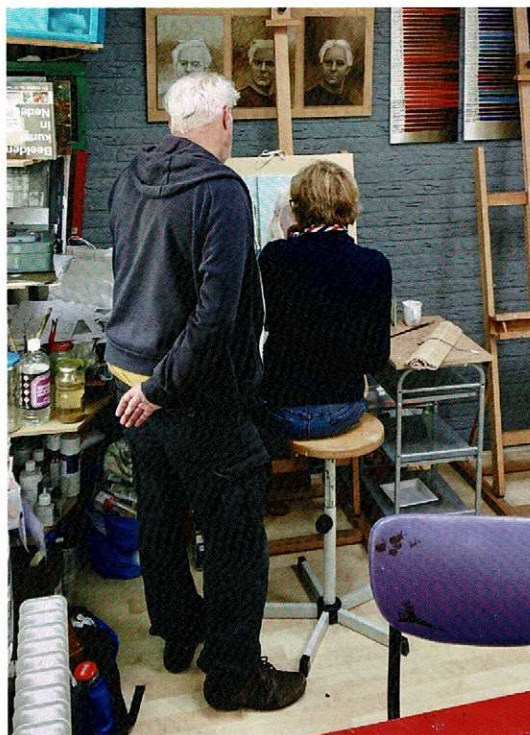
## Peter van Oostzanen en leerlingen – Museum Soest 2020

In het cursusseizoen 2018/2019 vierde kunstschilder Peter van Oostzanen zijn 10-jarig jubileum als docent in realistisch fijnschilderen en klassieke schildertechnieken. Dat jubileum wordt gevierd met een expositie van ruim 100 kleine en grotere schilderijen van Peters leerlingen en van hemzelf in Museum Soest. Peter: "Het is natuurlijk geweldig dat we deze expositie in Museum Soest mogen organiseren. Het is sowieso fijn om het in Soest te kunnen doen, Soest is immers mijn eigen thuisbasis en dat van mijn atelier. Museum Soest is daarnaast een geweldig mooie locatie en bovendien goed bereikbaar met ruime openingstijden en waar we – niet onbelangrijk - tegelijkertijd veel schilderijen kunnen tonen."

Het thema van de expositie is Meesterwerk. Het is een knipoog naar het vroegere gildesysteem van meester en gezel, waarbij de gezel om zijn vaardigheid en kunde, zijn meesterschap, te bewijzen een 'meesterwerk' moest vervaardigen. Peter: "Ik heb al mijn huidige leerlingen, zowel beginnend als gevorderd, en een aantal nog actief schilderende oud-leerlingen gevraagd een of meerdere 'meesterwerken' voor deze expositie beschikbaar te stellen. Werk waar ze (met recht) trots op zijn en wat geschilderd is in de les of in elk geval volgens traditionele schildertechnieken van de oude meesters, zoals ik ze in de les heb aangeleerd."

Peters carrière als docent in traditionele schildertechnieken begon in 2008 met een toevallige samenloop van omstandigheden. Peter krijgt kort achter elkaar een aantal keer de vraag of hij ook les geeft in zijn schildertechnieken en vrijwel tegelijkertijd wordt hij door Mint Faas uitgenodigd om mee te delen in de ruimte van Atelier Kunstkeuken. Dat lijkt Peter een uitgelezen kans om het lesgeven eens uit te proberen. Hij informeert bij diverse collega-kunstenaars over hoe je dat lesgeven aanpakt, schrijft zijn eigen lesmethode en start

zogezegd met een groepje van vier leerlingen. In zijn achterhoofd geeft hij zichzelf een jaar de tijd om te kijken of hij met plezier voor zijn leerlingen én voor hemzelf zijn kennis goed kan overdragen en leerlingen verder kan helpen.



Peter: “Ik bleek het ontzettend leuk te vinden! Als je schildert zit je vaak alleen en zie je niet veel mensen. Het lesgeven is een ultieme combinatie van een sociaal, gezellig samenkomen en tegelijk heeft het natuurlijk een link met mijn kunst. Dat vind ik echt heel leuk. Bovendien geeft het veel voldoening om kennis te delen en te zien hoe de leerlingen zich ontwikkelen. Je ziet ze groeien, beter worden.” Dat de leerlingen zich ook thuis voelen in de lessen van Peter, blijkt uit het feit ze uit alle windstreken van Nederland gereden komen. Inmiddels is het leerlingenaantal van Peter in 10 jaar tijd uitgegroeid naar 7 groepen van elk 8 personen.

Peter van Oostzanen geeft les in realistisch fjnschilderen met olieverf volgens de techniek van de oude meesters. Dit houdt in dat de schilderijen in verschillende lagen olieverf worden opgebouwd. Dit heeft als groot voordeel dat men stapsgewijs de verschillende moeilijkheden van het maken van een realistisch schilderij aanpakt. Je hoeft dus bijvoorbeeld niet tegelijkertijd te stoeien met verhoudingen, mooie detaillering en het vinden van de juiste kleurtonen. Peter: “In een realistisch schilderij is het natuurlijk belangrijk dat dingen kloppen: de compositie, de verhoudingen, het perspectief, het kleurgebruik, et cetera. Door het schilderij in lagen op te bouwen heb je in de onderste lagen de problematiek van de juiste verhoudingen en het perspectief bijvoorbeeld al opgelost. Je weet hoe de licht-donker verhoudingen liggen en dan kun je je daarna focussen op het zoeken en mengen van de juiste kleuren.”

De keuze voor olieverf vloeit niet alleen voort uit het gebruik van olieverf door de oude meesters, maar het is volgens Peter ook een verf die ten opzichte van bijvoorbeeld acrylverf andere *De schilder met een leerling in zijn atelier*

mogelijkheden biedt: “Overgangen in kleur kun je bijvoorbeeld veel beter met olieverf maken. Olieverf mengt beter, waardoor deze overgangen vloeiender zijn. “.

De expositie ‘Meesterwerk’ van Peter van Oostzanen en leerlingen is nog tot en met 10 mei 2020 te zien in Museum Oud Soest, Steenhoffstraat 46, 3764 BM in Soest.



**De leden van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.**

**Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:**

Genealogie:	Wim Routers	routers@xmsnet.nl
Mondelinge geschiedenis:	Wim de Kam	wpdekam@kpnmail.nl
Commissie ruimtelijke kwaliteit:	Vacant	
Evenementencommissie:	Hanneke Roskam	hanneke@roskam.nu
Werkgroep Soesterberg:	Henk Schimmel	histversoesterberg@gmail.com
Website en Verdwenen Soest:	René van Hal	halrenevan@xsmnet.nl
Redactiecommissie:	Paul Verhoeven, Riky van 't Klooster Dick van Fulpen, Henk van den Boomgaard	
Redactie-adres:	Paul Verhoeven	redactie@hvsoest.nl
Opmaak:	Linda Kreijns	www.lindaontwerpt.nl

### **Contributie per jaar**

Voor inwoners van de gemeente Soest is de contributie €23,00. Voor leden buiten Soest is dit hoger omdat het versturen van het kwartaalblad extra kosten met zich meebrengt. Buiten de gemeente: €29,00 - Buitenland: €59,00 - Bedrijfsleven: €40,00 - Betaling contributie op rekeningnummer NL66RABO0359902235. Losse oude nummers verkrijgbaar bij het redactieadres. Leden €2,50. Niet leden €5,00.

### **Copyright - Historische Vereniging Soest/Soesterberg**

Indien niet anders aangegeven komen de afbeeldingen uit de collectie van de HVS en/of uit het Gemeente Archief Soest. Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg. Redactie en bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeboden kopij en beeldmateriaal.

**De HVS is een erkende ANBI organisatie**



**Al 40 jaar is de historische vereniging een actieve club waar we graag nieuwe leden verwelkomen.**

Wat bieden wij u als lid aan:

- Elk kwartaal het verenigingsblad "Van Zoys tot Soest"
- Elk jaar wordt een fietstocht en busexcursie georganiseerd
- De Klitsavond, een gezellige avond met een quiz
- Gratis toegang tot Museum Soest
- Lezingen over allerlei onderwerpen
- Werkgroep Soesterberg

Wij beheren de websites [www.hvsoest.nl](http://www.hvsoest.nl), [www.soestopdekaart.nl](http://www.soestopdekaart.nl) en [www.verdwenensoest.nl](http://www.verdwenensoest.nl). Verder geven we boeken uit, werken we met de gemeente samen betreffende monumentenzorg, archiefbeheer en Open Monumentendag. Voor alle vragen over historisch Soest(erberg): [info@hvsoest.nl](mailto:info@hvsoest.nl). De contributie is € 23,- per kalenderjaar.

**Historische Vereniging Soest/Soesterberg - Steenhoffstraat 46 - 3764 BM Soest**  
**Telefoon: 035-5885399 - IBAN: NL66 RABO 0359 9022 35 - Secretariaat: [info@hvsoest.nl](mailto:info@hvsoest.nl)**

Drukwerk verzorgd door:

**PRACTICUM** PRINT  
MANAGEMENT

## INSCHRIJFFORMULIER:

Naam en aanhef: fam./dhr./mevr.:

Adres:

Postcode en woonplaats:

Telefoon:

E-mailadres:

Handtekening:

**Stuur dit formulier op naar Steenhoffstraat 46 - 3764 BM Soest of mail naar [info@hvsoest.nl](mailto:info@hvsoest.nl)**